

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΓΕΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΙΚΑΙΟΥ

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ**

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΘΕΜΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**«ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΣΕ
ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ»**

Υποβληθείσα από την

Ευαγγελία Ι. Τηνιακού
ΑΜ: 0910Μ001

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Ό. Τσόλκα

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Ό. Τσόλκα, Α. Παπανεοφύτου, Δ. Ζιούβας

ΑΘΗΝΑ 2013

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

(ΟΙ ΑΡΙΘΜΟΙ ΠΑΡΑΠΕΜΠΟΥΝ ΣΕ ΣΕΛΙΔΕΣ)

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	1
ΠΕΡΙΛΗΨΗ-SUMMARY.....	3
I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
II. ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΕ ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ. Ιστορική επισκόπηση και γενικό κανονιστικό πλαίσιο.....	6
III. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ.	
Α. Κανονιστικό περιεχόμενο του ΧΘΔΕΕ.....	10
Β. Η Οδηγία 2012/13/ΕΕ της 22 ^{ης} Μαΐου 2012	
1. Σκοπός και νομική βάση.....	12
2. Συνοπτική κατ' άρθρον ανάλυση της Οδηγίας.....	13
Γ. Επί της Σύμφωνης ή Συμβατής με το Ενωσιακό Δίκαιο Ερμηνείας.....	17
IV. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΣΔΑ	
1. Επί των δικαιωμάτων του «κατηγορουμένου» κατ' άρθρο 6 ΕΣΔΑ.	
1.1. Το δικαίωμα δικαστικής ακρόασης.....	20
1.2. Η αρχή της δίκαιης διεξαγωγής της δίκης.....	23
2. Η διαφορά μεταξύ αφενός του δικαιώματος ενημέρωσης σχετικά με τα δικαιώματα και αφετέρου του δικαιώματος πληροφόρησης σχετικά με την κατηγορία όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 παρ. 3 α' της ΕΣΔΑ.....	25
V. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ	

A. Επί της συνταγματικής κατοχύρωσης.....	28
B. Ο κατηγορούμενος ως φορέας δικαιωμάτων.....	28
Γ. Το δικαίωμα ενημέρωσης στα επιμέρους στάδια της ποινικής δίκης.	
1. Στο στάδιο της προδικασίας.	
1.1 Το δικαίωμα ενημέρωσης κατά το στάδιο της προανάκρισης και της ανάκρισης.....	29
α. Το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου με συνήγορο.....	31
β. Το δικαίωμα πληροφόρησης σχετικά με την κατηγορία και τα έγγραφα της ανάκρισης.....	32
γ. Το δικαίωμα προθεσμίας.....	38
δ. Το δικαίωμα διορισμού διερμηνέα.....	39
ε. Το δικαίωμα σιωπής.....	41
1.2. Το δικαίωμα ενημέρωσης κατά το στάδιο της Προκαταρκτικής εξέτασης.....	43
2. Διαδικασία στο Ακροατήριο	
2.1 Προπαρασκευαστικό στάδιο.....	45
2.2 Κύρια επ' ακροατηρίω διαδικασία.....	48
Δ. Δικονομικές Συνέπειες από την παραβίαση του Δικαιώματος Ενημέρωσης κατά των Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.....	49
E. Συγκριτική αποτίμηση σε σχέση με την Οδηγία 2012/13/ΕΕ.....	50
VI. ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΚΖΗΤΟΥΜΕΝΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΛΛΗΨΗ ΤΟΥ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ ΕΕΣ	
1. Το δικαίωμα ενημέρωσης του εκζητούμενου όπως προσδιορίζεται στην απόφαση- πλαίσιο σχετικά με το ΕΕΣ και η αλλαγή που επέρχεται με την Οδηγία 2012/13/ΕΕ.....	52

2. Το δικαίωμα ενημέρωσης του εκζητούμενου βάσει του ελληνικού νόμου ενσωμάτωσης της απόφασης –πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ.....55

VII. ANTI EΠΙΛΟΓΟΥ.....57

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ- ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ-ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ.....59

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΠ	Αρείος Πάγος
Αρμ.	Αρμενόπουλος
Αρχείο Ν.	Αρχείο Νομολογίας
αρ.	αριθμός
Βλ.	Βλέπε
ΔΕΚ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΔΕΕ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΔΣΑΠΔ	Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων
ΕγκΕισΑΠ	Εγκύκλιος Εισαγγελέα Αρείου Πάγου
Ε.Ε	Ευρωπαϊκή Ένωση
Επ.	Επόμενα
Ε.Ε.Σ	Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης
Ε.Σ.Δ.Α	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΚΠοινΔ	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
Κ.ά	Και άλλα
Ν.	Νόμος
ΝοΒ	Νομικό Βήμα
Ό.π	Όπως παραπάνω
Ολ.ΑΠ	Ολομέλεια Αρείου Πάγου
Παρ.	Παράγραφος
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
ΠοινΔικ	Ποινική Δικαιοσύνη
ΠοινΛογ	Ποινικός Λόγος

ΠοινΧρ	Ποινικά Χρονικά
Π.χ	Παραδείγματος Χάρη
Σ.	Σύνταγμα
Σελ.	Σελίδα
ΣΕΕ	Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣυμβΑΠ	Συμβούλιο Αρείου Πάγου
ΣυνΘΕΚ	Συνθήκη Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΣυμβΕφΑθ	Συμβούλιο Εφετών Αθηνών
ΣυμβΠλημΑμαλιαδ	Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Αμαλιάδος
ΣΛΕΕ	Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Υποσ	Υποσημείωση
Υπερ.	Υπεράσπιση
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως
ΧΘΔΕΕ	Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

SUMMARY

The purpose of this study is to present the importance of the right to information of suspects or accused persons in criminal proceedings. Reason for this was the recent Directive 2012/13/EU of the European Parliament and of the Council of 22 May 2012. First of all, the Directive will ensure that police and prosecutors provide suspects and accused persons with information about their rights. As in regards to Greek law, the Directive lays down *a letter of rights* listing their basic rights during criminal proceedings which will ensure that EU countries will inform anyone arrested – or subject to a European Arrest Warrant – of their basic rights. Furthermore, under this *'Directive on the right to information in criminal proceedings'*, suspects or accused persons of a criminal offence will be informed of their rights in a language they understand.

In fact, this Directive, is one of the achievements of the European Union to lay down minimum standards of procedural rights in criminal proceedings so as to ensure that the basic rights of suspects and accused persons are protected sufficiently.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιάσει τη σημασία του δικαιώματος ενημέρωσης των υπόπτων και κατηγορουμένων στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών. Αφορμή γι' αυτό αποτέλεσε η πρόσφατη Οδηγία 2012/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22^{ης} Μαΐου 2012. Καταρχάς η Οδηγία διασφαλίζει ότι οι ανακριτικές αρχές θα παρέχουν στους υπόπτους και κατηγορουμένους πληροφορίες αναφορικά με τα δικαιώματά τους. Όσον αφορά το Ελληνικό Δίκαιο, η Οδηγία θεσπίζει έγγραφο δικαιωμάτων, το οποίο περιέχει βασικά δικαιώματα κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, και το οποίο διασφαλίζει ότι τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα ενημερώνουν οποιονδήποτε συλλαμβάνεται- ή εκκρεμεί εναντίον του Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης- για τα βασικά δικαιώματά του. Επιπροσθέτως, υπό το καθεστώς αυτής της Οδηγίας, οι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι θα ενημερώνονται για τα δικαιώματα τους στη γλώσσα που κατανοούν.

Είναι γεγονός, ότι η Οδηγία αυτή αποτελεί ένα από τα επιτεύγματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης να θεσπίσει ελάχιστους κανόνες δικονομικών δικαιωμάτων στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών έτσι ώστε να διασφαλίσει ότι τα βασικά δικαιώματα των υπόπτων και κατηγορουμένων προστατεύονται επαρκώς.

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Έχουμε όλοι δει σε αστυνομικές σειρές αστυνομικούς να διαβάζουν προς υπόπτους τα δικαιώματά τους. Μια τέτοια σκηνή στέκει μια χαρά στην τηλεόραση, αλλά η ανάγνωση των δικαιωμάτων εξυπηρετεί επίσης έναν πολύ σημαντικό σκοπό: επιτρέπει στους ανθρώπους να γνωρίζουν και να διεκδικούν τα δικαιώματά τους. Τους δημιουργεί εμπιστοσύνη στην απονομή Δικαιοσύνης, όπου και αν βρίσκονται στην Ευρώπη. Οι πολίτες είναι σε θέση να ασκήσουν στο ακέραιο τα δικαιώματά υπεράσπισης που τους αναγνωρίζονται μόνο εφόσον γνωρίζουν το περιεχόμενό τους. Για να υπάρξει δίκαιη δίκη, έχει καθοριστική σημασία να γνωρίζεις τα δικαιώματά σου και την κατηγορία με την οποία βαρύνεσαι. Η εμπλοκή σε μια νομική διαδικασία ενδέχεται να προκαλεί φόβο στους ανθρώπους, και δεν μπορούμε να περιμένουμε από αυτούς να αξιωνούν από τις αρχές τον σεβασμό των δικονομικών τους δικαιωμάτων, αν δεν ξέρουν ποια ακριβώς είναι τα δικαιώματά αυτά...». Η Αντιπρόεδρος Viviane Reding, Επίτροπος της ΕΕ αρμόδια για τη Δικαιοσύνη, τα Θεμελιώδη Δικαιώματα και την Ιθαγένεια, αποτυπώνει σε λίγες γραμμές και με πολύ απλό τρόπο τη σημασία που έχει για τον κάθε πολίτη, αλλά ιδιαίτερα για αυτόν που βρίσκεται στη δυσμενή θέση του υπόπτου ή του κατηγορουμένου, η γνώση των δικαιωμάτων του.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να αναδείξει τη σημασία του δικαιώματος ενημέρωσης του υπόπτου/ κατηγορουμένου στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών. Αφορμή αποτέλεσε η πρόσφατη έκδοση της υπ' αριθμ. 2012/13/ΕΕ οδηγία της 22^{ης} Μαΐου 2012, η οποία αφορά το δικαίωμα ενημέρωσης, και η οποία αποτελεί μέρος μιας σειράς μέτρων με σκοπό τη θέσπιση κοινών προτύπων σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης στο χώρο του ποινικού δικαίου.

Υπό το πρίσμα της ανωτέρω πρόσφατης Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), της Νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΧΘΔΕΕ) και της εσωτερικής νομοθεσίας, επιχειρείται η κατανόηση του δικαιώματος ενημέρωσης, η «πηγή» προέλευσής του και το πλαίσιο μέσα στο οποίο εφαρμόζεται.

II. ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΕ ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ. Ιστορική επισκόπηση και γενικό κανονιστικό πλαίσιο

Με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου άρχισαν οι πρώτες προσπάθειες για την ενοποίηση της Ευρώπης, με σκοπό να σταματήσουν, επιτέλους, οι καταστροφικές συνέπειες και η φρίκη των πολεμικών συγκρούσεων. Ως στόχος τέθηκε η *στενή οικονομική συνεργασία και η σταδιακή ενοποίηση των ευρωπαϊκών κρατών που τελικά θα οδηγούσε στην ειρήνη, την ασφάλεια, την ευημερία και την πρόοδο στους Λαούς της Ευρώπης*.¹ Στο πλαίσιο αυτής της συνεργασίας ανέκυψε και το θέμα της προώθησης κοινών πολιτικών στους τομείς της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων. Ένα βασικό ερώτημα που προέκυψε ήταν η *οργανωτική μορφή της «ένωση»*, δηλαδή το αν η υλοποίηση του ανωτέρω εγχειρήματος θα λάμβανε χώρα με τα κλασικά **διακυβερνητικού χαρακτήρα ή υπερεθνικής (ενοποιητικής) φύσεως μέσα**.²

Αρκετά χρόνια από τη δημιουργία της, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, και νυν Ευρωπαϊκή Ένωση, δε διέθετε σαφείς αρμοδιότητες όσον αφορά αφενός τη θέσπιση ελάχιστων κανόνων για τη συνεργασία των κρατών μελών σε ποινικές υποθέσεις και αφετέρου τις ποινικές διαδικασίες που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα.³

Το 1992, με την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ, ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.). Με τη Συνθήκη αυτή, προστέθηκε ένα νέο Κεφάλαιο, με τίτλο *«Διατάξεις σχετικά με τη Συνεργασία στους Τομείς της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων»* (Τίτλος VI), βάσει του οποίου ουσιαστικά συγκροτείται ο λεγόμενος *«Τρίτος Πυλώνας»* της Ε.Ε.⁴ Η διαχείριση του Πυλώνα αυτού διέπεται από τη *διακυβερνητική μέθοδο* και αυτό γιατί *το ποινικό δίκαιο, ουσιαστικό και δικονομικό, εκφράζει μια κοινωνικοθητική μορφή στενά συνδεδεμένη με τις*

¹ Βλ. Π. Ι. Κανελλόπουλο, Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 2003, σελ.1

² Βλ. Ο. Τσόλκα, Γενικό Εισαγωγικό Σημείωμα, Σημειώσεις Α' Εξαμήνου στο Μάθημα *Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο. Βασικές έννοιες* του Τμήματος Δίκαιο και Ευρωπαϊκή Ένωση (κατεύθυνση ποινικό δίκαιο και θεωρία του δικαίου).

³ Όπως αναφέρεται στην Πράσινη Βίβλο, Το ΔΕΚ είχε ευκαιριακά εξετάσει τη σχέση μεταξύ της κοινοτικής έννομης τάξης και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά δεν είχε εγκριθεί κάποια πράξη ή θέση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σχετικά με τα δικαιώματα της δίκαιης δίκης. Εντούτοις το ΔΕΚ είχε κρίνει ότι είναι σημαντικό να γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα αυτά.

⁴ Βλ. ενδεικτικά Π. Ι. Κανελλόπουλο, ό.π. σελ.88, Δ. Ζημιανίτη, Νέες τάσεις της εντατικής δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις στον Ευρωπαϊκό χώρο Δικαιοσύνης, Ελευθερίας και Ασφάλειας, υπό το πρίσμα της Συνθήκης της Λισσαβόνας. Αναζητώντας μια νέα συνισταμένη; ΠοινΧρ Ξ/2010 σελ.89

πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και την πολιτιστική ταυτότητα των επιμέρους κοινωνιών.⁵ Όπως αναφέρει και ο Ζημιανίτης, υπό την πιο πάνω Συνθήκη, δεν εισήχθη, όσον αφορά στη δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις, πρωτογενές ποινικό δίκαιο, αλλά μια σειρά νέων νομικών μέσων στενότερης συνεργασίας (Κοινές Θέσεις, Κοινές Δράσεις) στα οποία, όμως, περιορισμένα και διστακτικά υπήρξε προσφυγή.⁶ Άλλωστε, μέχρι τότε, επικρατούσε η κλασσική θεώρηση ότι η ποινική καταστολή ανήκε στα κλασσικά προνόμια του κράτους,⁷ η διαχείριση της οποίας ήταν σχεδόν ελεύθερη από εξωγενείς παράγοντες.⁸ Επιπροσθέτως η Συνθήκη του Μάαστριχτ, προέβλεπε ότι θέματα συναφή προς το νέο αυτό τομέα «Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων» ρυθμίζονται πάντα σε συμμόρφωση προς την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών.(Άρθρο Κ.2 του τίτλου VI- Διατάξεις για τη συνεργασία στους τομείς της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων)⁹.

Το 1997 με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση πέρασε σε ένα επόμενο στάδιο. Στο άρθρο 2 ΣΕΕ τίθεται πλέον ως στόχος η δημιουργία ενός χώρου «δικαιοσύνης, ελευθερίας και ασφάλειας», εντός του οποίου εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, το άσυλο, η μετανάστευση καθώς και πρόληψη και καταστολή της εγκληματικότητας. Τον στόχο αυτό η Συνθήκη τον χώρισε μεταξύ πρώτου, κοινοτικού, πυλώνα (Τίτλος IV «Θεωρήσεις, άσυλο, μετανάστευση και άλλες πολιτικές σχετικές με την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων») και τρίτου, ενωσιακού, πυλώνα (Τίτλος VI «Διατάξεις για την αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις»)¹⁰. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι η αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις παραμένει στο πλαίσιο του τρίτου πυλώνα, δηλαδή σε μια μορφή διακρατικής συνεργασίας

⁵ Βλ. Ν. Μπιτζιλέκη, Η ποινική προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ε.Ε και ειδικότερα το αδίκημα της κοινοτικής απάτης, ΠοινΧρ Ξ/2010 σελ.81.

⁶ Βλ. Δ. Ζημιανίτη, ό.π., σελ.89 επ.

⁷ Όπως όμως αναφέρει και ο Φυτράκης, η παραδοσιακή πρόταση κατά την οποία «δεν νοείται κράτος χωρίς ποινική εξουσία και ποινική εξουσία χωρίς κράτος» φαίνεται όλο και περισσότερο στις μέρες μας να χρειάζεται επανασύζηση. Αξίζει κανείς να επισημάνει ότι η προσπάθεια διεθνοποίησης του ποινικού δικαίου είχε ήδη ξεκινήσει από την αναγνώριση της οικουμενικότητας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Συγκεκριμένα, η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και η ΕΣΔΑ συγκροτούν ταυτόχρονα τη νέα διάσταση, του απομονωμένου εθνικά, ποινικού δικαίου. Βλ. Ε.Φυτράκης, Το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης σε εφαρμογή: Νέες εξελίξεις, νέες ανησυχίες ΠοινΔικ 2006 σελ. 214επ

⁸ Βλ. Ε.Φυτράκη, ό.π., σελ.214

⁹ Βλ. COM 2003 (75) τελικό Πράσινο Βιβλίο της Επιτροπής, Δικονομικές Εγγυήσεις υπέρ υπόπτων και κατηγορουμένων σε ποινικές διαδικασίες σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση, σελ.7.

¹⁰ Βλ. Δ. Μουζάκη, Το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, Νομική Βιβλιοθήκη 2009, σελ.22

μεταξύ κρατών. Παρ' όλα αυτά, ρητά στις διατάξεις της Συνθήκης που αφορούσαν τη δικαστική συνεργασία σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, προβλεπόταν ότι η συνεργασία σε αυτό το πεδίο θα βασίζεται στην *αμοιβαία αναγνώριση των αποφάσεων* (άρθρο 65 ΣυνθΕΚ). Όμως με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, επέρχεται επιπροσθέτως και μια ακόμη αλλαγή. Η Ευρωπαϊκή Ένωση διακηρύσσει ότι «βασίζεται» στο σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών και καταβάλλει προσπάθειες να εξασφαλίσει το σεβασμό των εν λόγω δικαιωμάτων και ελευθεριών εντός των συνόρων της. (Άρθρο 6 και 7 ΣΕΕ)¹¹

Το έτος 1999, όμως, στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Τάμπερε της Φινλανδίας δηλώθηκε η βούληση για στενότερη δικαστική συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών.¹² Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε, που ήταν αφιερωμένο αποκλειστικά στον χώρο Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων¹³ έκρινε αφενός ότι **η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης**, όχι μόνο σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις αλλά και σε ποινικές υποθέσεις, αποτελεί τον «ακρογωνιαίο λίθο» για την οικοδόμηση του Ευρωπαϊκού Δικαστικού χώρου,¹⁴ και αφετέρου ότι «μια βελτιωμένη αμοιβαία αναγνώριση δικαστικών αποφάσεων και η αναγκαία προσέγγιση των νομοθεσιών θα διευκολύνει τη συνεργασία μεταξύ των αρχών και τη δικαστική προστασία των ατομικών δικαιωμάτων.»

Η καθοριστική σημασία όμως της αρχής αυτής επιβεβαιώθηκε αργότερα στο Πρόγραμμα της Χάγης (2005-2009), όπου συνδέει την εφαρμογή της με την προώθηση της **αμοιβαίας εμπιστοσύνης** μεταξύ των κρατών μελών.¹⁵

Πλέον η δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις στην Ένωση θεμελιώνεται **στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης δικαστικών αποφάσεων**

¹¹ Στο άρθρο 7 θεσπίζονται αυστηρές κυρώσεις για την παραβίαση της υποχρέωσης σεβασμού των εν λόγω δικαιωμάτων.

¹² Βλ. Δ. Σπινέλλη, Το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και η αντικατάσταση της διαδικασίας έκδοσης, Τιμητικός Τόμος για την Αλίκη Γιωτοπούλου –Μαραγκοπούλου, Νομική Βιβλιοθήκη 2003, σελ.1277

¹³ Βλ. Δ. Ζημιανίτη, ό.π., σελ.89 επ

¹⁴ Βλ. Δ. Μουζάκη, ό.π σελ.82, Ι. Κυριτσάκη, Η πρακτική Εφαρμογή της αρχής αμοιβαίας αναγνώρισης στο πεδίο της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, ΠοινΔικ 2009/759

¹⁵ Βλ. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Βρυξέλλες 19.05.2005 COM(2005) 195 τελικό

(άρθρο 82 ΣΛΕΕ – **πρώην άρθρο 31 ΣΕΕ**)¹⁶, γεγονός το οποίο ίσχυε μόνο σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις μέχρι τότε, όπως ήδη αναφέρθηκε.

Επίσης σημαντική αλλαγή αποτελεί και το γεγονός ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο για να διευκολύνουν την αμοιβαία αναγνώριση των δικαστικών αποφάσεων καθώς και την αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις που έχουν **διασυνοριακές διαστάσεις** μπορούν μέσω **οδηγιών** να θεσπίζουν ελάχιστους κανόνες τόσο δικονομικής φύσεως (άρθρο 82 παρ.2 ΣΛΕΕ) όσο και ουσιαστικού ποινικού δικαίου (άρθρο 83 παρ.1 ΣΛΕΕ).

Προσφάτως, λοιπόν, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, στηριζόμενα στο άρθρο 82 παρ. 2 της ΣΛΕΕ, στην προσπάθεια τους να βελτιώσουν την δικαστική συνεργασία των κρατών- μελών σε ποινικές υποθέσεις και να διευκολύνουν την αμοιβαία αναγνώριση δικαστικών αποφάσεων μέσω της θέσπισης κοινών ελάχιστων κανόνων, οδηγήθηκαν στην έκδοση της υπ' αριθμ. 2012/13/ΕΕ οδηγία της 22^{ης} Μαΐου 2012, η οποία αφορά το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Συγκεκριμένα το εν λόγω άρθρο προβλέπει ότι : *«κατά το βαθμό που είναι απαραίτητο για να διευκολυνθεί η αμοιβαία αναγνώριση των δικαστικών αποφάσεων και διαταγών, καθώς και η αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις που έχουν διασυνοριακές διαστάσεις, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία μέσω οδηγιών, μπορούν να θεσπίζουν ελάχιστους κανόνες. Στους ελάχιστους αυτούς κανόνες συνεκτιμώνται οι διαφορές μεταξύ των νομικών συστημάτων και παραδόσεων των κρατών μελών.*

*Οι ελάχιστοι αυτοί κανόνες αφορούν : **β) τα δικαιώματα των προσώπων στην ποινική διαδικασία.***

¹⁶ Όπως αναφέρει και η παράγραφος 3 της Οδηγίας 2012/13/ΕΕ της 22^{ης} Μαΐου 2012 « *Η υλοποίηση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης αποφάσεων επί ποινικών υποθέσεων προϋποθέτει ότι τα κράτη μέλη έχουν αμοιβαία εμπιστοσύνη στα αντίστοιχα συστήματα απονομής ποινικής δικαιοσύνης. Ο βαθμός της αμοιβαίας αναγνώρισης εξαρτάται κατά πολύ από μία σειρά παραμέτρων που περιλαμβάνουν μηχανισμούς προστασίας των δικαιωμάτων των υπόπτων ή κατηγορουμένων και τον καθορισμό κοινών ελάχιστων προτύπων, αναγκαίων για τη διευκόλυνση της εφαρμογής της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης.*»

III. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ.

A. Κανονιστικό περιεχόμενο του ΧΘΔΕΕ

Το 1957, όταν η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα ιδρύθηκε, τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν ήταν σε πρώτη γραμμή στο μυαλό των ανθρώπων. Στην αρχή αυτό που ενδιέφερε, ήταν κυρίως η οικονομική συνεργασία μεταξύ των κρατών- μελών, η προώθηση οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης και η επίτευξη ενός υψηλού βαθμού ανταγωνιστικότητας. Κανένας από αυτούς τους στόχους δεν οδηγούσε άμεσα στη συνειδητοποίηση της ανάγκης για διαφύλαξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.¹⁷ Στη συνέχεια όμως η ανάγκη εισόδου της Ευρώπης σε μία φάση ευρύτερης ολοκλήρωσης, και η δημιουργία του οικοδομήματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προκειμένου να ανταποκριθεί στις σύνθετες απαιτήσεις της διεθνούς συγκυρίας δε μπορούσε να μην περιλαμβάνει την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.¹⁸

Για το λόγο αυτό, το Δεκέμβριο 2000, στη Νίκαια,¹⁹ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο συνυπέγραψαν και διακήρυξαν πανηγυρικά το Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΧΘΔΕΕ). Στις 14 Δεκεμβρίου 2007²⁰ διακηρύχθηκε ξανά για να προσαρμοστεί πλέον στα δεδομένα της Συνθήκης της Λισαβόνας.²¹ Με την Συνθήκη της Λισαβόνας, ο ΧΘΔΕΕ, αποκτά νομικά δεσμευτική ισχύ και έχει το ίδιο νομικό κύρος με τις Συνθήκες. (άρθρο 6 παρ. 1 ΣΕΕ)²²

Ο ΧΘΔΕΕ καλύπτει ολόκληρο το φάσμα των αστικών, πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων των ευρωπαίων πολιτών μέσω της σύνθεσης των κοινών συνταγματικών παραδόσεων και των διεθνών υποχρεώσεων

¹⁷ Αυτό αντανακλάται επίσης και σε κάποιες από τις πρώτες αποφάσεις της νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ), όπως είναι οι περιπτώσεις των Stork, Geitling και Sgarlata όπου το Δικαστήριο αρνήθηκε να εξετάσει οτιδήποτε αφορούσε τα ανθρώπινα δικαιώματα, δεδομένου ότι δεν είχαν ρητά ως βάση οποιοδήποτε άρθρο της Συνθήκης. βλ. C-1/58, Stork - High Authority, [1959] ECR 17; C-36, 37, 38 and 40/59, Geitling - High Authority, [1960] ECR 423 and C-40/64, Sgarlata - Commission, [1965] ECR 215.

¹⁸ βλ. Martin Kuijer, The accession of the European Union to the ECHR: A gift for the ECHR's 60 th Anniversary or an unwelcome intruder at the party.

¹⁹ EE C 364/18.12.2000

²⁰ 2007/C 303/01 «ΧΘΔΕΕ»

²¹ Η τελευταία κωδικοποίηση του εξεδόθη τον Οκτώβριο του 2012 (2012/C 362/02)

²² Έγινε δεκτή παρέκκλιση ως προς την εφαρμογή του στο Ηνωμένο Βασίλειο και στην Πολωνία, ενώ την εξαίρεση της έχει εξασφαλίσει και η Τσεχία.

των κρατών μελών. Στο προοίμιο του ΧΘΔΕΕ αναφέρεται ότι για να μπορέσει να εξασφαλιστεί η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων των εμπορευμάτων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων καθώς και η ελεύθερη εγκατάσταση θα πρέπει να ενισχυθεί η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Τα δικαιώματα τα οποία περιλαμβάνει χωρίζονται σε έξι τμήματα: Αξιοπρέπεια, Ελευθερίες, Ισότητα, Αλληλεγγύη, Δικαιώματα του Πολίτη και Δικαιοσύνη. Το κεφάλαιο που ενδιαφέρει την παρούσα εργασία φέρει τον τίτλο “Δικαιοσύνη” (άρθρα 47-50). Όπως και η ΕΣΔΑ, ο Χάρτης θεσπίζει το δικαίωμα δίκαιης δίκης. Προβλέπει το τεκμήριο αθωότητας, το δικαίωμα υπεράσπισης, τη νομιμότητα και την αναλογικότητα μεταξύ ποινικών αδικημάτων και ποινών. Επίσης, επεκτείνει την αρχή ne bis in idem σε ολόκληρη την ΕΕ. Ειδικότερα στο άρθρο 47 ορίζεται ότι «...Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα να δικασθεί η υπόθεση του δίκαια, δημόσια και εντός εύλογης προθεσμίας, από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο...». Επίσης, άρθρο 48 παρ. 2 « Διασφαλίζεται ο σεβασμός των δικαιωμάτων υπεράσπισης σε κάθε κατηγορούμενο». Επί της ουσίας, λοιπόν, το άρθρο 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης διασφαλίζει το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και το άρθρο 48 διασφαλίζει τον σεβασμό των δικαιωμάτων υπεράσπισης και έχει την ίδια έννοια και εμβέλεια με τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται από το άρθρο 6 παρ. 3 της ΕΣΔΑ. Είναι εμφανές, λοιπόν, ότι ο ΧΘΔΕΕ διασφαλίζει και αντικατοπτρίζει αντίστοιχα δικαιώματα με αυτά που κατοχυρώνονται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), η οποία άλλωστε αποτελεί και τη βάση της δημιουργίας του.

Παρ’ ότι από τη νομολογία του ΕΔΔΑ μπορεί να συναχθεί το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με τα δικαιώματα βάσει του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, όπου προβλέπεται ότι οι αρχές πρέπει να λειτουργούν με τέτοιο τρόπο ώστε να διασφαλίζουν ότι οι κατηγορούμενοι σε ποινικές διαδικασίες ενημερώνονται σχετικά με τα δικαιώματά τους, το τεράστιο πρόβλημα ήταν ότι τα κράτη δεν συμμορφώνονταν προς τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ. Η ΕΣΔΑ δεν είχε επί της ουσίας κάποιο μηχανισμό ικανό που να μπορεί να «εξαναγκάζει» τα κράτη να συμμορφωθούν με τις επιταγές της ΕΣΔΑ.

Καταρχάς, λοιπόν, το γεγονός ότι ο ΧΘΔΕΕ αποκτά την ίδια νομική ισχύ με τις Συνθήκες επιτρέπει στο ΔΕΕ να μπορεί να αποφαινεται επί παραβιάσεων του (του ΧΘΔΕΕ). Δεύτερον, το γεγονός ότι στο άρθρο 6 παρ. 2 της ΣΕΕ αναφέρεται ότι «*Η Ένωση προσχωρεί στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών..*» είναι προφανές ότι η προσχώρηση αυτή θα έχει ως συνέπεια ότι θα ελέγχεται η Ευρωπαϊκή Ένωση από το ΕΔΔΑ.²³ Τέλος, η επανάληψη, στο κείμενο των Οδηγιών, δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ (και τη νομολογία του ΕΔΔΑ) και στον ΧΘΔΕΕ, όπως είναι το δικαίωμα ενημέρωσης, εξυπηρετεί δύο σκοπούς: Αφενός μειώνει τη δυνατότητας των κρατών για μη συμμόρφωση, αφού η οδηγία είναι δεσμευτική και αφετέρου αμβλύνει τις υφιστάμενες διαφορές μεταξύ των κρατών- μελών όσον αφορά το κανονιστικό περιεχόμενο και την προστασία των επιμέρους δικαιωμάτων.

B. Η Οδηγία 2012/13/ΕΕ της 22^{ης} Μαΐου 2012.

1. Σκοπός και νομική βάση.

Η οδηγία 2012/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22^{ης} Μαΐου 2012 αποβλέπει στον καθορισμό κοινών ελάχιστων προτύπων σε σχέση με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η νέα αυτή νομοθετική ρύθμιση είχε προταθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Ιούλιο του 2010²⁴, στο πλαίσιο επεξεργασίας σειράς δικαιωμάτων για τη δίκαιη δίκη, τα οποία τυγχάνουν εφαρμογής στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Επιτροπή, επί της ουσίας, έχει ως στόχο την εκπόνηση μιας ολόκληρης δέσμης νομοθετικών πράξεων με στόχο τη θεσμοθέτηση ενός κοινού συνόλου δικονομικών δικαιωμάτων στο πλαίσιο των ποινικών διαδικασιών των κρατών- μελών.²⁵

Βασικός σκοπός της οδηγίας είναι η βελτίωση των δικαιωμάτων των υπόπτων και κατηγορουμένων και η θέσπιση των ελάχιστων δικονομικών εγγυήσεων

²³ Το γεγονός ότι η νομολογία του ΕΔΔΑ συνιστά πηγή δικαίου για την Ένωση προκύπτει από την τελευταία παράγραφο του άρθρου 6 της ΣΕΕ όπου αναφέρεται ότι « *Τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών και όπως απορρέουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών- μελών, αποτελούν μέρος των γενικών αρχών του δικαίου της Ένωσης.* »

²⁴ Πρόταση Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών COM (2010) 392 τελικό.

²⁵ βλ. Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ό.π. ,Συμπεράσματα και Συστάσεις, κεφάλαιο, 1.1

για την ενημέρωση τους σχετικά με τα δικονομικά τους δικαιώματα και τις εις βάρος τους κατηγορίες. Κατ' αυτόν τον τρόπο προωθεί την εφαρμογή του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, και ιδίως των άρθρων 6, 47 και 48, βάσει των άρθρων 5 και 6 της ΕΣΔΑ, όπως έχουν ερμηνευθεί από το ΕΔΔΑ. Επί της ουσίας, με την παρούσα οδηγία δεν δημιουργούνται νέα δικαιώματα αλλά θεσπίζεται το ήδη υπάρχον δικαίωμα της ενημέρωσης.

Σε ότι αφορά τη νομική βάση, η πρόταση βασίζεται στο άρθρο 82 παρ.2 της ΣΛΕΕ, βάσει του οποίου για να διευκολυνθεί η αμοιβαία αναγνώριση των δικαστικών αποφάσεων και η αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις που έχουν διασυνοριακές διαστάσεις, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, μπορούν να θεσπίζουν ελάχιστους κανόνες, σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, οι οποίοι αφορούν, μεταξύ άλλων, και τα δικαιώματα των προσώπων στην ποινική διαδικασία. Όπως ήδη έχει αναφερθεί ανωτέρω, για να μπορέσει να υπάρξει αμοιβαία αναγνώριση πρέπει καταρχάς να υπάρξει αμοιβαία εμπιστοσύνη. Συνεπώς είναι απαραίτητος ορισμένος βαθμός συμβατότητας, ο οποίος πετυχαίνεται κατά ένα μεγάλο μέρος με την θέσπιση Οδηγιών, όπως η παρούσα, και έχει ως απώτερο σκοπό τη βελτίωση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και κατ' επέκταση της συνεργασίας.²⁶

2. Συνοπτική κατ' άρθρον ανάλυση της Οδηγίας

Το δικαίωμα έγκαιρης και έγκυρης ενημέρωσης του υπόπτου-κατηγορουμένου, αποτελεί τμήμα της νομικής παράδοσης της Ένωσης και αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία υπό το πρίσμα τόσο των εσωτερικών μετακινήσεων των πολιτών των κρατών μελών όσο και της εισόδου στο έδαφος της Ευρωπαϊκής Ένωσης πολιτών τρίτων χωρών. Είναι αλήθεια ότι η κατάργηση των εσωτερικών συνόρων και η με μεγαλύτερη δυνατότητα ελεύθερη κυκλοφορία και διαμονή των ατόμων, έχει επιφέρει αύξηση του αριθμού αυτών που ενέχονται για κάποιο ποινικό

²⁶ βλ. Αιτιολογική Έκθεση για Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών», COM (2010) 392 τελικό. Επίσης όσον αφορά τη «συνεργασία», σημαντικό είναι να αναφερθεί και η Σκέψη 42 της απόφασης του ΔΕΚ Pupino (C-105/03) όπου αναφέρει « Η Ένωση δύσκολα θα μπορούσε να εκπληρώσει αποτελεσματικά την αποστολή της, αν η αρχή της έντιμης συνεργασίας, κατά την οποία τα κράτη μέλη λαμβάνουν, μεταξύ άλλων, κάθε γενικό ή ειδικό μέτρο κατάλληλο να εξασφαλίσει την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που υπέχουν κατά το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν ίσχυε επίσης για την αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις...».

αδίκημα σε ένα άλλο κράτος από αυτό που πραγματικά διαμένουν . Στις καταστάσεις αυτές, τα δικονομικά δικαιώματα των υπόπτων ή κατηγορουμένων είναι ιδιαίτερα σημαντικά για τη διαφύλαξη του δικαιώματος της «δίκαιης δίκης».²⁷

Η ρητή αναγνώριση του δικαιώμα ενημέρωσης, το οποίο είναι ένα από τα σημαντικότερα δικαιώματα υπεράσπισης, εντάσσεται στον κύκλο της εν γένει δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με στόχο την ενίσχυση των δικονομικών δικαιωμάτων των υπόπτων σε ποινικές διαδικασίες.

Ειδικότερα, όσον αφορά, το ανωτέρω δικαίωμα του υπόπτου-κατηγορουμένου κατοχυρώνεται **στο άρθρο 3** της παρούσας Οδηγίας και περιλαμβάνει τουλάχιστον ενημέρωση για τα ακόλουθα δικονομικά δικαιώματα, τα οποία θα πρέπει να διασφαλιστούν: **α)** το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο **β)** δικαίωμα παροχής νομικών συμβουλών δωρεάν και τις σχετικές προϋποθέσεις τέτοιας παροχής νομικών συμβουλών, **γ)** το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την ποινική κατηγορία, **δ)** το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης και **ε)** το δικαίωμα σιωπής.

Εν συνεχεία, στο **άρθρο 4** της Οδηγίας (Εγγραφο δικαιωμάτων κατά τη σύλληψη) το οποίο κατά το Ελληνικό Δίκαιο, τουλάχιστον αποτελεί καινοτομία, προβλέπεται το εξής: *«1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν την άμεση παροχή ενός εγγράφου δικαιωμάτων σε όποιον ύποπτο ή κατηγορούμενο συλλαμβάνεται ή κρατείται. Παρέχεται στον συλληφθέντα η δυνατότητα να διαβάσει το έγγραφο δικαιωμάτων και του επιτρέπεται να το διατηρεί στην κατοχή του καθ' όλη τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας του...»*. Στην παράγραφο 2 του ανωτέρω άρθρου προβλέπεται ότι το έγγραφο δικαιωμάτων θα περιέχει καταρχήν τα δικαιώματα που περιλαμβάνονται στο άρθρο 3 παρ. 1 της παρούσας Οδηγίας, δηλαδή. Επιπλέον καθορίζεται ότι θα «περιλαμβάνει πληροφορίες» όσον αφορά τα ακόλουθα δικαιώματα, **i)** το δικαίωμα πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας, **ii)** το δικαίωμα ενημέρωσης των προξενικών αρχών και ενός προσώπου, **iii)** το δικαίωμα πρόσβασης σε επείγουσα ιατρική περίθαλψη και **iv)** τον ανώτατο αριθμό ωρών ή ημερών κατά τις οποίες ο ύποπτος ή κατηγορούμενος δύναται να στερηθεί την ελευθερία του προτού προσαχθεί ενώπιον μιας δικαστικής αρχής. Στην παράγραφο ε του ανωτέρω άρθρου ορίζεται ότι το

²⁷ βλ. Ψήφισμα του Συμβουλίου της 30¹⁵ Νοεμβρίου 2009 για έναν οδικό χάρτη για την ενίσχυση των δικονομικών δικαιωμάτων των υπόπτων ή κατηγορουμένων σε ποινικές διαδικασίες, Σκέψη 3.

έγγραφο δικαιωμάτων πρέπει να περιλαμβάνει επίσης βασικές πληροφορίες σχετικά με τις εκ του Εθνικού δικαίου δυνατότητες προσβολής του νομίμου χαρακτήρα της σύλληψης, επανεξέτασης της κράτησης ή υποβολής αίτησης για προσωρινή απόλυση.

Βάσει του άρθρου αυτού, τα κράτη- μέλη υποχρεούνται να ενημερώνουν τους υπόπτους ή κατηγορουμένους σχετικά με τα δικονομικά τους δικαιώματα, όταν συλλαμβάνονται, δηλαδή όταν υφίστανται στέρηση της ελευθερίας τους από τις αρμόδιες αρχές των κρατώ μελών, λόγω της ύπαρξης επαρκών ενδείξεων για την τέλεση αξιόποινης πράξης.

Στο **άρθρο 5** της παρούσας οδηγίας, καθιερώνεται έγγραφο δικαιωμάτων και κατά το Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης. Το έγγραφο αυτό θα περιέχει πληροφορίες για τα δικαιώματα όπως αυτά ισχύουν κατά το δίκαιο εφαρμογής της απόφασης-πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ στο κράτος- μέλος της εκτέλεσης.

Στο **άρθρο 6** της Οδηγίας εξειδικεύεται το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την ποινική κατηγορία. Επί της ουσίας εφόσον έχει απαγγελθεί κατηγορία η φέρεται να έχει τελεσθεί αξιόποινη πράξη, με αποτέλεσμα ένα φυσικό πρόσωπο να έχει καταστεί ύποπτος ή κατηγορούμενος, τότε πρέπει να ενημερώνεται επαρκώς, άμεσα και σε γλώσσα που κατανοεί για την κατηγορία που εκκρεμεί σε βάρος του, έτσι ώστε να μπορεί σε επαρκή χρόνο να προετοιμάσει την υπεράσπισή του ή να προσβάλλει προδικαστικές αποφάσεις, εάν συντρέχει περίπτωση. Αυτό, άλλωστε, συνιστά υποχρέωση που προβλέπεται από το ΧΘΔΕΕ και την ΕΣΔΑ. Το άρθρο αυτό, συνεπώς προβλέπει επακριβώς ποιες πληροφορίες πρέπει κατ' ελάχιστο να παρέχονται στον κατηγορούμενο.²⁸

Στο **άρθρο 7** της Οδηγίας καθορίζεται ο πλέον αποτελεσματικός τρόπος για να μπορέσει να πληροφορηθεί ο κατηγορούμενος/ ύποπτος την κατηγορία που εκκρεμεί σε βάρος του και να μπορέσει να προετοιμάσει επαρκώς την υπεράσπιση του. Πρόκειται για την έγκαιρη πρόσβαση του ιδίου ή του συνηγόρου του στο υλικό της δικογραφίας. Η ανάγκη οριοθέτησης αυτού του δικαιώματος προκύπτει από το γεγονός ότι, ακόμη και σήμερα, υπάρχουν κράτη – μέλη τα οποία επιτρέπουν στον κατηγορούμενο την πρόσβαση στη δικογραφία σε κάποιο σημείο μόνο της ποινικής

²⁸ βλ. και Πρόταση Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με το δικαίωμα στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών COM(2010) 392 τελικό, ανάλυση άρθρου 6.

διαδικασίας.²⁹ Το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι ανάλογα με το στάδιο της ποινικής διαδικασίας, το άρθρο 5 παρ. 4 ΕΣΔΑ και το άρθρο 6 παρ. 3 στοιχ. β) της ΕΣΔΑ, καθώς και η αρχή της ισότητας των όπλων μεταξύ της κατηγορούσας αρχής και της υπεράσπισης, απαιτούν από τα κράτη μέλη να κοινοποιούν στην υπεράσπιση όλα τα κρίσιμα αποδεικτικά στοιχεία υπέρ ή εις βάρος του κατηγορουμένου³⁰ και να παρέχουν στο συνήγορο του πρόσβαση στα σχετικά έγγραφα της δικογραφίας.³¹

Στην παράγραφο 4 του άρθρου 7 της Οδηγίας, όμως, προβλέπεται μία εξαίρεση, όσον αφορά την πρόσβαση στο υλικό της δικογραφίας από την πλευρά του υπόπτου/κατηγορουμένου. Ειδικότερα αναφέρεται ότι «...εφόσον δεν θίγεται το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, δεν επιτρέπεται η πρόσβαση σε τμήμα του υλικού αν αυτή ενδέχεται να θέσει σε σοβαρό κίνδυνο τη ζωή ή τα θεμελιώδη δικαιώματα άλλου προσώπου ή τέτοια άρνηση είναι απολύτως απαραίτητη για τη προστασία σημαντικού δημοσίου συμφέροντος, όπως στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η πρόσβαση θα μπορούσε να διακυβεύσει τη διεξαγωγή της έρευνας ή να βλάψει σοβαρά την εθνική ασφάλεια του κράτους μέλους στο οποίο διεξάγεται η ποινική διαδικασία...». Οι περιπτώσεις, λοιπόν, κατά τις οποίες ο κατηγορούμενος μπορεί να στερηθεί του δικαιώματος πρόσβασης στη δικογραφία απλώς απαριθμούνται ενδεικτικώς με αποτέλεσμα να δημιουργούν ένα γενικό πλαίσιο και μια ασάφεια, που εγκυμονεί τον κίνδυνο καταστρατήγησης.

Κατά τη γνώμη μου, κατά την ενσωμάτωση της εν λόγω οδηγίας στις εθνικές νομοθεσίες, τα κράτη – μέλη, επειδή πρόκειται επί της ουσίας για περιορισμό δικαιώματος, πρέπει να καθορίσουν πλήρως τις περιπτώσεις μη δυνατότητας πρόσβασης από τον κατηγορούμενο/ ύποπτο σε μέρος της δικογραφίας, καθώς και τα στάδια κατά τα οποία θα υφίσταται ο περιορισμός αυτός, διασφαλίζοντας ότι σε κάθε περίπτωση δε θίγεται το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη.

Τέλος, σημαντικό είναι και το **άρθρο 8** της Οδηγίας στο οποίο προβλέπεται πως για να διασφαλίζεται ότι ο ύποπτος ή κατηγορούμενος λαμβάνει όλες τις

²⁹ βλ. Πρόταση Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με το δικαίωμα στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών COM(2010) 392 τελικό, ανάλυση άρθρου 7 και υποσημείωση 23, η οποία παραπέμπει σε T. Spronken, G. Vermeulen et al, EU Procedural Rights in Criminal Proceedings, Antwerp 2009, E. Cape, Z. Namoradze et al, Effective Criminal Defence in Europe, Antwerp 2010.

³⁰ ΕΔΔΑ Edwards κατά Ηνωμένου Βασιλείου, απόφαση της 16^{ης} Δεκεμβρίου 1992, αίτηση 13071/87 παρ.36

³¹ βλ. ΕΔΔΑ Mooren κατά Γερμανίας, απόφαση της 9^{ης} Ιουλίου 2009, αρ. αίτησης 11364/2003, παρ.121-124.

πληροφορίες που δικαιούνται, τα κράτη- μέλη πρέπει να θεσπίσουν διαδικασία μέσω της οποίας να ελέγχεται ότι ο εμπλεκόμενος έχει λάβει τις σχετικές πληροφορίες. Αυτό μπορεί να γίνεται π.χ μέσω εντύπου που υπογράφεται από τον εμπλεκόμενο (κατά τη γνώμη μου και από τον ανακριτικό υπάλληλο που του παρείχε την ενημέρωση) ή μέσω σημείωσης στο αρχείο που αφορά την κράτησή του.³²

Το άρθρο 8 της Οδηγίας βασίζεται στο άρθρο 13 της ΕΣΔΑ, βάσει του οποίου *«Παν πρόσωπο του οποίου τα αναγνωριζόμενα εν τη παρούση Συμβάσει δικαιώματα και ελευθερίες παρεβιάσθησαν, έχει το δικαίωμα πραγματικής (= αποτελεσματικής) προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής, έστω και αν η παραβίασης διεπράχθη υπό προσώπων ενεργούντων εν τη εκτελέσει των δημοσίων καθηκόντων των»*. Το άρθρο αυτό, δηλαδή, προβλέπει ότι πρέπει να θεσπιστεί μια διαδικασία βάσει της οποίας οι προσφεύγοντες σε αυτή θα μπορούν να διαμαρτυρηθούν, δηλαδή ν' ασκήσουν ένα ένδικο βοήθημα, σε περίπτωση που η αρμόδια αρχή παραλείψει ή αρνηθεί να τους ενημερώσει σχετικά με τα δικαιώματά τους στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών. Επιπροσθέτως για να έχει λόγο ύπαρξης η προσφυγή αυτή πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνο νομικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η προσφυγή αλλά και το νομικό και πολιτικό πλαίσιο στο οποίο βρίσκεται η κατάσταση του προσφεύγοντα,³³ δηλαδή την προσωπική κατάσταση του αιτούντος.

Γ. Επί της σύμφωνης ή συμβατής με το Ενωσιακό Δίκαιο Ερμηνείας

Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί, πλέον, μέσω οδηγιών να θεσπίζει ελάχιστους κανόνες τόσο δικονομικής φύσεως (άρθρο 82 παρ.2 ΣΛΕΕ) όσο και ουσιαστικού ποινικού δικαίου (άρθρο 83 παρ.1 ΣΛΕΕ). Πριν αυτό το νέο νομικό καθεστώς, η Ευρωπαϊκή Ένωση στο πλαίσιο της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας επί ποινικών υποθέσεων εξέδιδε αποφάσεις –πλαίσιο, βάσει των οποίων το κράτος – μέλος αποκτούσε την υποχρέωση, εντός καθορισμένης προθεσμίας, να λάβει τα αναγκαία νομοθετικά, κανονιστικά και διοικητικά μέτρα ώστε να είναι δυνατή η επίτευξη των μέτρων που λαμβάνονταν κατά περίπτωση με

³² βλ. Πρόταση Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με το δικαίωμα στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών COM(2010) 392 τελικό, ανάλυση άρθρου 8.

³³βλ. ΕΔΔΑ Ihan κατά Τουρκίας, αρ. αίτησης 22277/93, παρ.59, Aksoy κατά Τουρκίας, 8 Δεκεμβρίου 1996, παρ.53 και ΕΔΔΑ Mahmudi και λοιποί κατά Ελλάδος, αρ. αίτησης 14902/2010 η οποία αφορά τις συνθήκες στα καταστήματα κράτησης. Παρ' όλα αυτά αφορά παραβίαση του άρθρου 13 της ΕΣΔΑ, καθόσον στο Ελληνικό Δίκαιο δεν προβλέπεται ειδική προσφυγή όπου ο κρατούμενος μπορεί να αμφισβητήσει τις συνθήκες κράτησης του.

βάσει την εκάστοτε απόφαση- πλαίσιο. Επί της ουσίας, οι αποφάσεις – πλαίσιο δέσμευαν τα κράτη ως προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα αλλά άφηναν στην αρμοδιότητα των αρχών του εκάστοτε κράτους την επιλογή του τύπου και των μέσων.³⁴ Από την άλλη πλευρά, οι οδηγίες εκδίδονταν επί άλλων θεμάτων ευρύτερης κατηγορίας, και όχι επί ποινικών υποθέσεων.

Όμως η οδηγία με την απόφαση- πλαίσιο έχουν κοινά εννοιολογικά χαρακτηριστικά. Σε κάθε οδηγία, όπως και σε κάθε απόφαση- πλαίσιο, στο τέλος, αναφέρεται ότι τα κράτη πρέπει να συμμορφωθούν εντός μίας συγκεκριμένης χρονικής προθεσμίας (συνήθως 2-3 ετών). Επίσης αμφότερες, παρότι δεν παράγουν άμεσα αποτελέσματα, δημιουργούν στο κράτος – μέλος την υποχρέωση να λάβει τα αναγκαία μέτρα ώστε να επιτευχθούν τα αποτελέσματα που επιδιώκονται.³⁵

Τί συμβαίνει όμως στο διάστημα από την έκδοση της οδηγίας μέχρι και την ενσωμάτωσή της στο δίκαιο του κράτους- μέλους; Μπορεί ο κάθε πολίτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης να την επικαλεστεί ακόμη κι αν δεν έχει ακόμη ενσωματωθεί στο δίκαιο του εκάστοτε κράτους- μέλους;

Τον ανωτέρω προβληματισμό το ΔΕΚ (πλέον ΔΕΕ), τον έλυσε με την απόφαση Pupino (C-105/03). Το ΔΕΚ αποφάνθηκε ότι, όπου το παράγωγο Ενωσιακό Δίκαιο θεσπίζει δικαιώματα, ο ιδιώτης (πολίτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης) δικαιούται να τα επικαλεστεί ενώπιον των Εθνικών Δικαστηρίων. Συνεπώς το Εθνικό θα πρέπει όταν «συναντάται» με το Ενωσιακό Δίκαιο, να εφαρμόζεται σε αρμονία, ανεξαρτήτως του αν έχει ενσωματώσει την οδηγία ή όχι.

Ειδικότερα στην απόφαση Pupino το ΔΕΚ αποφάνθηκε ότι ανεξαρτήτως αν μια απόφαση- πλαίσιο (ή οδηγία πλέον) έχει ενσωματωθεί στην εσωτερική έννομη τάξη, θα πρέπει, από τη στιγμή που υπάρχει παράγωγο Ενωσιακό δίκαιο, το εκάστοτε εθνικό δίκαιο να ερμηνεύεται βάσει αυτού του Ενωσιακού Δικαίου.

Εντούτοις, στην υποχρέωση του εθνικού δικαστή να αναφέρεται στο περιεχόμενο της απόφασης- πλαίσιο (ή οδηγίας πλέον), όταν ερμηνεύει τους οικείους κανόνες του εθνικού δικαίου, θέτουν ορισμένα όρια οι γενικές αρχές του δικαίου, και ιδίως η αρχή της ασφάλειας δικαίου και η αρχή της μη αναδρομικότητας. Σύμφωνα

³⁴ Βλ. Π. Κανελλόπουλος, ό.π σελ.278- 279

³⁵ Βλ. Π. Κανελλόπουλος ό.π σελ.279-280

με τις αρχές αυτές, η εν λόγω υποχρέωση δεν μπορεί, μεταξύ άλλων να οδηγεί, βάσει της απόφασης- πλαίσιο (και οδηγίας) και ανεξάρτητα από νόμο που έχει εκδοθεί προ εφαρμογής της, στη θεμελίωση ή την επίταση της ποινικής ευθύνης των ενεργούντων κατά παράβαση των διατάξεών της.³⁶ Για να καταστεί περισσότερο σαφές, όσον αφορά πάντα το ποινικό δίκαιο, η σύμφωνη με το ενωσιακό δίκαιο ερμηνεία, για παράδειγμα δεν ισχύει όταν α) με την απόφαση- πλαίσιο (ή οδηγία) θεμελιώνεται ή επαυξάνεται το αξιόποινο, β) όταν με την απόφαση- πλαίσιο (ή οδηγία) θεσπίζονται μέτρα δικονομικού καταναγκασμού.

Επίσης, η αρχή της σύμφωνης με το ενωσιακό δίκαιο ερμηνείας, δεν παρέχει έρεισμα για ερμηνεία του εθνικού δικαίου *contra legem*. Σε κάθε περίπτωση, όμως, η αρχή αυτή επιβάλλει στο εθνικό δικαστήριο να λαμβάνει υπόψη του, εφόσον είναι αναγκαίο, το σύνολο του εθνικού δικαίου, για να εκτιμά κατά πόσον το δίκαιο αυτό μπορεί να εφαρμοστεί κατά τρόπο που να μην καταλήγει σε αποτέλεσμα αντίθετο προς το επιδιωκόμενο από την απόφαση- πλαίσιο (ή οδηγία).³⁷

Βάσει του ανωτέρω σκεπτικού, καταλήγουμε στο συμπέρασμα, ότι την 2012/13/ΕΕ οδηγία της 22^{ης} Μαΐου 2012, η οποία αφορά το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρ' ότι δεν έχει ενσωματωθεί με νόμο στο Ελληνικό Δίκαιο, θα μπορούσε να την επικαλεστεί στα Ελληνικά Δικαστήρια, πολίτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που κατοικεί στην Ελλάδα ή και πολίτης τρίτης χώρας που ωστόσο κατοικεί στην Ελλάδα, καθόσον με την Οδηγία αυτή θεσπίζεται ένα βασικό δικαίωμα, το δικαίωμα έγκυρης και έγκαιρης ενημέρωσης του κατηγορουμένου – υπόπτου στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών.³⁸

³⁶ βλ. απόφαση ΔΕΚ Pupino (C-105/03), σκέψεις 34.

³⁷ βλ. απόφαση ΔΕΚ Pupino (C-105/03), σκέψεις 43-45,47 και 61.

³⁸ βλ. και Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών». Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης C 54/48, 19.02.2011

IV. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΣΔΑ.

1. Επί των δικαιωμάτων του «κατηγορουμένου» κατ' άρθρο 6 ΕΣΔΑ.

Η ΕΣΔΑ, η οποία κυρώθηκε από την Ελλάδα μαζί με το Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο με τον Ν. 2329/1953, αποτελεί, όπως αναφέρει ο Ανδρουλάκης, επί της ουσίας, *το πιο αποτελεσματικό σύστημα συλλογικής προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*³⁹.

1.1. Το δικαίωμα δικαστικής ακρόασης.

Βασικό και θεμελιώδες δικαίωμα του κατηγορουμένου (και υπόπτου) κατά τη διάρκεια όλης της διεξαγωγής της ποινικής δίκης είναι το *δικαίωμα ακρόασης* του, το οποίο αφενός συνίσταται στο δικαίωμα να αναπτύξει τις απόψεις του για τα δικαιώματα του ή τα συμφέροντα του και να αντικρούσει την κατηγορία καθώς και κάθε επιβαρυντικό στοιχείο, πριν την έκδοση οιασδήποτε δικαστικής απόφασης ή την ενέργεια οιασδήποτε δικονομικής πράξης και αφετέρου στην υποχρέωση της πολιτείας και ειδικότερα των οργάνων απονομής δικαιοσύνης να διασφαλίζουν στον κατηγορούμενο τη δυνατότητα άσκησης του αντίστοιχου δικαιώματος.⁴⁰

Το δικαίωμα αυτό απορρέει από την αρχή του σεβασμού και της προστασίας της αξίας του ανθρώπου, καθόσον ανεξαρτήτως της δικονομικής του θέσης, ο κατηγορούμενος συνεχίζει να παραμένει φορέας ανθρωπίνης αξίας, και, επί της ουσίας, κατοχυρώνεται στο άρθρο 20 παρ. 1 Σ.

Οι σημαντικότερες διατάξεις του ποινικού δικονομικού μας δικαίου, αφορούν στην ικανοποίηση του δικαιώματος ακρόασης του κατηγορουμένου ή υπόπτου από μέρους των φορέων της ποινικής δικαιοδοσίας, και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ο κατηγορούμενος είναι και αυτός που θίγεται άμεσα από την όλη ποινική διαδικασία και ιδιαίτερα από την έκδοση αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης. Έκφραση του δικαιώματος αυτού καταφάσκειται σε μια σειρά από διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας όπως τα άρθρα 97,99 100,103, 138 παρ.2, 270 παρ.1 274 εδ.β',283, 309 παρ.2 326, 330 παρ.2, 333παρ.2 και 3 358,369, 405.

³⁹ Βλ. Ι. Ανδρουλάκης, Κριτήρια της Δίκης Ποινικής Δίκης, Εκδόσεις Π.Ν Σάκκουλα, Αθήνα 2000, σελ.1

⁴⁰ βλ. Α. Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, Δεύτερη Έκδοση, 1998, σελ.53 και 391

Εξαιτίας της δυσμενούς θέσεως του κατηγορουμένου, το δικαίωμα δικαστικής ακρόασης πρέπει να διασφαλίζεται σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας από την έναρξη της μέχρι και την εκτέλεση της δικαστικής αποφάσεως. Συνεπώς το δικαίωμα αυτό διασφαλίζεται τόσο κατά το στάδιο της προκαταρκτικής εξετάσεως όσο και κατά το στάδιο της έκδοσης αμετάκλητης αποφάσεως και εκτελέσεως αυτής.

Βέβαια η αναγνώριση και κατοχύρωση του ανωτέρω δικαιώματος εμπεριέχει αναγνώριση και κατοχύρωση μιας σειράς άλλων δικαιωμάτων που συναρτώνται με αυτό και το συμπληρώνουν ή το προπαρασκευάζουν, όπως π.χ. το δικαίωμα πληροφόρησης, το δικαίωμα κλήτευσης, το δικαίωμα παράστασης και επικοινωνίας με συνήγορο, το δικαίωμα παροχής επαρκούς προθεσμίας για προετοιμασία της υπεράσπισης, το δικαίωμα απόδειξης των ισχυρισμών κ.α.⁴¹. Στα ανωτέρω δικαιώματα, και μάλιστα ως προπαρασκευαστικό, προστίθεται, πλέον, και το δικαίωμα ενημέρωσης του κατηγορουμένου σχετικά με τα δικαιώματά του. Το δικαίωμα αυτό, το οποίο στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας εξασφαλίζεται με το άρθρο 103, εξειδικεύεται πληρέστερα, όπως έχει ήδη αναλυθεί, με την έκδοση της υπ' αριθμ. 2012/13/ΕΕ οδηγίας της 22^{ης} Μαΐου 2012, βάσει της οποίας πλέον καθορίζονται οι ελάχιστες δικονομικές εγγυήσεις για την ενημέρωση των υπόπτων-κατηγορουμένων σχετικά με τα δικαιώματά τους στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών. Προσβολή των δικαιωμάτων αυτών ισοδυναμεί με προσβολή και του δικαιώματος ακρόασης.⁴²

Στα ανωτέρω δικαιώματα, βέβαια, αντιστοιχεί και μια ολόκληρη σειρά υποχρεώσεων των οργάνων απονομής της δικαιοσύνης δεδομένου του ότι τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους, το οποίο οφείλει να διασφαλίζει την ανεμπόδιστη και

⁴¹ Ο Καρράς διαχωρίζει τα μερικότερα δικαιώματα ακρόασης σε προπαρασκευαστικά, δηλαδή δικαιώματα που είναι απαραίτητα για να καταστεί δυνατή η άσκηση του δικαιώματος, και σε βασικά, δηλαδή δικαιώματα που συνιστούν το κυρίως δικαίωμα ακρόασης. Στην πρώτη κατηγορία δικαιωμάτων υπάγονται το δικαίωμα παράστασης, το δικαίωμα διορισμού συνηγόρου, το δικαίωμα πληροφόρησης, και το δικαίωμα παροχής επαρκούς προθεσμίας προετοιμασίας. Στη δεύτερη κατηγορία δικαιωμάτων ανήκουν το δικαίωμα διατύπωσης των απόψεων του υποκειμένου, το δικαίωμα απόδειξης και το δικαίωμα υποβολής ερωτήσεων. Βλ. Α. Καρράς Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2007, σελ. 28-29

⁴² Βλ. ενδεικτικά ΠλημΛιβαδειάς 8/2001 ΠοινΧρ ΝΒ/152 και ΟλΑΠ 362/2006

αποτελεσματική άσκησή τους.⁴³ Στην κατηγορία αυτή εντάσσεται και η υποχρέωση ενημέρωσης του υποκειμένου του δικαιώματος τόσο για το γενικό δικαίωμα ακρόασης όσο και για τα μερικότερα δικαιώματα στα οποία αυτό αναλύεται.⁴⁴

Άμεσα, βέβαια, κατοχυρώνεται το δικαίωμα δικαστικής ακρόασης και στην Ε.Σ.Δ.Α. και ειδικότερα στο άρθρο 6 παρ. 3 αυτής. Στην εν λόγω διάταξη απαριθμείται μία σειρά δικαιωμάτων, τα οποία αντιστοιχούν σε γενικές γραμμές στα μερικότερα δικαιώματα, τα οποία αναλύθηκαν ανωτέρω και τα οποία συναρτώνται με το δικαίωμα ακρόασης. Τα δικαιώματα αυτά είναι τα εξής : το δικαίωμα πληροφόρησης (α' παράγραφος), το δικαίωμα παροχής επαρκούς προθεσμίας για προετοιμασία της υπεράσπισης (β' παράγραφος), το δικαίωμα διορισμού συνηγόρου (γ' παράγραφος), το δικαίωμα εξέτασης μαρτύρων (δ' περίπτωση) και το δικαίωμα σε διερμηνεία (ε' παράγραφος). Όπως αναφέρει και ο Ανδρουλάκης, η πρωταρχική αποστολή τους είναι να παρέχεται στον κατηγορούμενο η δυνατότητα να αναπτύξει ενώπιον του δικαστηρίου τις απόψεις του και να υπερασπισθεί τον εαυτό του απέναντι στην κατηγορία.⁴⁵

Όμως η καταγραφή των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου στο άρθρο 6 της Ε.Σ.Δ.Α είναι ενδεικτική και για το λόγο αυτό ελλιπής. Έτσι δεν είναι λίγες οι φορές όπου το ΕΔΔΑ προβαίνει, όποτε το κρίνει σκόπιμο στην νομολογιακή αναγνώριση και άλλων όρων της πλήρους και αποτελεσματικής υπεράσπισης του κατηγορουμένου.⁴⁶ Το δικαίωμα ενημέρωσης, αποτελεί απόδειξη της ανωτέρω απόψεως, καθότι δεν αναφέρεται ρητά από την Ε.Σ.Δ.Α αλλά αναγνωρίζεται μέσα από αποφάσεις του Ε.Δ.Δ.Α.⁴⁷ Συνεπώς με το άρθρο 6 της Ε.Σ.Δ.Α και δη με την

⁴³ βλ. άρθρο 25 παρ. 1 Σ «Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως άτομου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιση και αποτελεσματική άσκηση τους.»

⁴⁴ βλ. Α. Καρράς, ο.π. σελ. 29

⁴⁵ βλ. Ι. Ανδρουλάκης, ο.π. σελ. 37

⁴⁶ βλ. Ι. Ανδρουλάκη ο.π. σελ. 37

⁴⁷ Βλ. ενδεικτικά ΕΔΔΑ 1) υπόθεση Padalov κατά Βουλγαρίας, απόφαση της 10^{ης} Αυγούστου 2006, Στην υπόθεση αυτή ο αιτών- κατηγορούμενος επικαλείται παραβίαση του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ δεδομένου του ότι ενώ ζήτησε δικηγόρο, το κράτος δεν του χορήγησε. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι : «51. Πράγματι, η σύμβαση αφήνει στα συμβαλλόμενα κράτη μεγάλη ελευθερία ως προς την επιλογή των μέσων για να διασφαλιστεί ότι τα νομικά τους συστήματα πληρούν τις απαιτήσεις του άρθρου 6, διατηρώντας παράλληλα την αποτελεσματικότητά τους. Ωστόσο, εναπόκειται στο Δικαστήριο να εξακριβώσει αν το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα από αυτό επιτευχθεί.» «En effet, la Convention laisse aux Etats contractants une grande liberté dans le choix des moyens propres à permettre à leurs systèmes judiciaires de répondre aux exigences de l'article 6 tout en préservant leur efficacité. Il appartient toutefois à la Cour de rechercher si le résultat voulu par celle-ci se trouve atteint (voir, parmi d'autres références, Medenica c. Suisse, no 20491/92). Συνεπώς βάσει της απόφασεως αυτής το ΕΔΔΑ

παράγραφο 3 εξασφαλίζονται οι ελάχιστες δικονομικές εγγυήσεις τις οποίες πρέπει να τηρούν οι εθνικές νομοθεσίες στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών.

1.2. Η αρχή της δίκαιης διεξαγωγής της δίκης

Μία από τις σημαντικότερες αρχές η οποία διασφαλίζεται με την ΕΣΔΑ είναι η αρχή της «δίκαιης διεξαγωγής της δίκης» (άρθρο 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ). Αν και είναι ιδιαίτερα δυσχερές να δοθεί ένας ορισμός για το τι είναι δίκαιη δίκη,⁴⁸ μπορούμε να αναφέρουμε ότι δίκαιη δίκη πρέπει καταρχήν να θεωρείται εκείνη που διεξάγεται με την τήρηση όλων των προβλεπόμενων από τις ισχύουσες διατάξεις δικαιωμάτων των διαδίκων καθώς και των υποχρεώσεων των οργάνων απονομής της ποινικής δικαιοσύνης όχι μόνο τυπικά αλλά και ουσιαστικά, δηλαδή κατά τέτοιο τρόπο ώστε η τήρηση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων να εξασφαλίζει στους διαδίκους πλήρη και αποτελεσματική υπεράσπισή τους σε κάθε στάδιο της διαδικασίας.

Σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ.1 της ΕΣΔΑ *«παν πρόσωπο έχει δικαίωμα όπως η υπόθεση του δικασθή δίκαιως, δημοσίως και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίο θα αποφασίσει ...επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως».*

αναφέρει ότι οι αρχές πρέπει να υιοθετήσουν μια ενεργό στάση όσον αφορά την ενημέρωση του σχετικά με το δικαίωμα διορισμού συνηγόρου.

2) ΕΔΔΑ Υπόθεση Talat Tunc κατά Τουρκίας, απόφαση της 27^{ης} Μαρτίου 2007 . Στην υπόθεση αυτή ο αιτών- κατηγορούμενος γενικά παραπονείται ότι δεν είχε λάβει μια δίκαιη δίκη ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, εξαιτίας της απουσίας δικηγόρου που θα τον βοηθούσε να υπερασπιστεί τον εαυτό του στις εσωτερικές ποινικές διαδικασίες του κράτους του και έτσι επικαλείται παραβίαση του άρθρου 6 § 1 και 3 ΕΣΔΑ. Το ΕΔΔΑ έκρινε τα εξής : «59. Όσον αφορά το επιχείρημα της κυβέρνησης ότι ο προσφεύγων δεν ζήτησε δικηγόρο, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, πράγματι, ούτε το γράμμα ούτε το πνεύμα του άρθρου 6 της Σύμβασης αποτρέπει κάποιον να παραιτηθεί οικειοθελώς του δικαιώματός του να επικουρείται από δικηγόρο διορισμένο από το δικαστήριο, είτε ρητά ή σιωπηρά. Ωστόσο, μια τέτοια παραίτηση πρέπει να είναι σαφής. Το Δικαστήριο θεωρεί επίσης ότι πρέπει να αποδεικνύεται ότι ο κατηγορούμενος θα μπορούσε ευλόγως να προβλέψει τις συνέπειες της άρσης του δικαιώματος που εγγυάται το άρθρο 6 της Σύμβασης..... 61. Φυσικά, τα εμπόδια για την αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων άμυνας θα μπορούσαν να ξεπεραστούν εάν οι εγχώριες αρχές, έχοντας επίγνωση των δυσκολιών, είχαν υιοθετήσει μια πιο ενεργή συμπεριφορά για να εξασφαλιστεί ότι ο κατηγορούμενος ήξερε ότι θα μπορούσε να ζητήσει να του παρασχεθεί δωρεάν διορισμένος δικηγόρος. Ωστόσο, η Κυβέρνηση, παρέμεινε απαθής, παραμελώντας έτσι την υποχρέωσή της να εγγυάται την αμεροληψία της δίκης (γ Padalon. Βουλγαρία, αρ. 54784/00, § 54, 10 Αυγούστου 2006, και τηρουμένων των αναλογιών, γ Cuscani. Ηνωμένο Βασίλειο, αρ. 32771 / 96, § § 38-40, 24 Σεπτεμβρίου 2002).»

⁴⁸ Το ίδιο το ΕΔΔΑ αναφέρει ότι το άρθρο 6 «χωρίς να δίνει συγκεκριμένο ορισμό περικλείει σειρά χωριστών δικαιωμάτων που απορρέουν από την αυτή θεμελιώδη ιδέα και τα οποία στο σύνολό τους αποτελούν ενιαίο δικαίωμα».

Στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, κατοχυρώνεται το γενικό δικαίωμα του κατηγορουμένου να δικάσθει δικαίως⁴⁹ και αντιστοίχως τα επιμέρους δικαιώματα να δικάσθει από ένα νόμιμο, ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, δημόσια και εντός λογικής προθεσμίας. Φυσικά η απαρίθμηση δικαιωμάτων του κατηγορουμένου στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών δεν εξαντλείται στην πρώτη παράγραφο του άρθρου αυτού. Στην παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου, όπως ήδη αναφέρθηκε ανωτέρω, κατοχυρώνεται το δικαίωμα γνώσεως της κατηγορίας, το δικαίωμα υπερασπίσεως, το δικαίωμα κλητεύσεως και εξετάσεως μαρτύρων και το δικαίωμα διερμηνείας.

Το δικαίωμα, λοιπόν, σε δίκαιη δίκη παραβιάζεται⁵⁰ και σε άλλες περιπτώσεις που δεν κατοχυρώνονται επακριβώς στο ανωτέρω άρθρο. Για παράδειγμα παραβιάζεται και όταν ο κατηγορούμενος δεν έχει πρόσβαση εγκαίρως σε όλα τα αποδεικτικά στοιχεία της δικογραφίας⁵¹, ή όταν δεν διασφαλίζεται το δικαίωμα σιωπής του κατηγορουμένου⁵². Συνεπώς, με βάση την αρχή της δίκαιης διεξαγωγής της δίκης μπορούν να διαμορφώνονται ή να διευρύνονται συγκεκριμένα δικαιώματα των διαδίκων και συγκεκριμένες υποχρεώσεις των οργάνων της ποινικής δικαιοσύνης μολονότι δεν προβλέπονται καθόλου ή στην απαιτούμενη έκταση από την ισχύουσα ποινική δικονομική νομοθεσία.⁵³

Άλλωστε, όπως αναφέρει και ο Ανδρουλάκης, στην υπό ευρεία έννοια αρχή της δίκαιης διεξαγωγής της δίκης μπορεί να θεωρηθεί ότι περιλαμβάνονται πέραν των τριών παραγράφων του άρθρου 6 της Ε.Σ.Δ.Α και τα άρθρα 2,3 και 4 του 7^{ου}

⁴⁹ Το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, αφού πρόκειται για δικαίωμα, επί της ουσίας είναι εξουσία που απονέμει το δίκαιο σε ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο για να προβαίνει το ίδιο σε πράξη ή παράλειψη ή να απαιτεί πράξη ή παράλειψη από άλλα φυσικά ή νομικά πρόσωπα και κυρίως από το κράτος. (Βλ. αναλυτικότερα Τ. Μηνακάκη, Η Δίκαιη Δίκη κατά την ΕΣΔΑ. Σκέψεις με αφορμή τη Σχετική Νομολογία του Δικαστηρίου του Στρασβούργου και του Ελληνικού ΣτΕ, ΑρχείοΝ ΝΓ /2002 σελ. 12 επ. η οποία παραπέμπει στην υποσημείωση 10. σε Τζ. Ηλιοπούλου- Στράγγα «Η τριτενέργεια των Ατομικών και Κοινωνικών Δικαιωμάτων», Αντ Σάκκουλας, Αθήνα, 1990)

⁵⁰ Όμως και αντιστρόφως η παραβίαση κάποιου δικαιώματος από αυτά που απαριθμούνται στο άρθρο 6 της Ε.Σ.Δ.Α. δεν αίρει αυτομάτως και σε όλες τις περιπτώσεις τον δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας. Βλ. Η. Αναγνωστόπουλο, Η παραβίαση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη ΠοινΧρ ΝΔ 2004/ 5, σελ. 5

⁵¹ βλ. Η. Αναγνωστόπουλο, ό.π σελ.5, υποσ 2. Βλ. όμως και απόφαση ΑΠ 1074/2011 όπου αναιρείται λόγω απόλυτης ακυρότητας το προσβαλλόμενο παραπεμπτικό βούλευμα για απάτη, τελούμενη κατ'εξακολούθηση. εξαιτίας του γεγονότος ότι το δικαστήριο δεν κάλεσε τον αναιρεσιόντα ή τον αντίκλητό του ώστε να λάβουν γνώση εγγράφων, που υπέβαλε η πολιτικώς ενάγουσα μετά το πέρας της κύριας ανάκρισης και που άσκησαν ουσιώδη επιρροή στην παραπεμπτική κρίση, με αποτέλεσμα να παραβιάζονται τα υπερασπιστικά δικαιώματα του κατηγορουμένου.

⁵² Βλ. Ο. Τσόλκα, Το δικαίωμα στη μη αυτοενοχοποίηση και το τεκμήριο αθωότητας, Ζητήματα Εφαρμογής τους υπό το πρίσμα της Νομολογίας του ΕυρΔΔΑ, ΠοινΧρ ΝΔ/2004, σελ. 97

⁵³ βλ. Α. Καρράς, εκδόσεις 1998, ο.π σελ. 59

Πρωτοκόλλου (δικαίωμα του καταδικασθέντος να επανεξεταστεί η υπόθεσή του κ.α), πιθανόν και το άρθρο 7 της Ε.Σ.Δ.Α που κατοχυρώνει την αναδρομικότητα του ποινικού νόμου.⁵⁴

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι από το ευρύτερο δικαίωμα του κατηγορουμένου για δίκαιη διεξαγωγή της δίκης απορρέει και το δικαίωμα ακροάσεως. Στην ίδια αρχή στηρίζεται βέβαια και η υποχρέωση «ειδικής και εμπειριστατωμένης» αιτιολόγησης των δικαστικών αποφάσεων αλλά και το δικαίωμα ενημέρωσης, ως μερικότερο δικαίωμα του δικαιώματος ακροάσεως.

Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί, ότι για την καλύτερη κατανόηση, ερμηνεία και ομοιόμορφη εφαρμογή του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, καθώς βέβαια και άλλων διατάξεων της Σύμβασης, το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι περιέχονται σε αυτό, κάποιες έννοιες οι οποίες θεωρούνται «αυτόνομες». Αυτό επί της ουσίας σημαίνει ότι για να αποφευχθούν αφενός διαφορετικές αναλύσεις από τα δικαιικά συστήματα των συμβαλλόμενων κρατών και αφετέρου ο κίνδυνος να διαβρωθεί το πραγματικό νόημα της εκάστοτε διάταξης κρίθηκε σκόπιμο να υιοθετηθεί η αποκαλούμενη « αυτόνομη ερμηνεία» των εννοιών της Συμβάσεως. Τούτο έχει ως αποτέλεσμα να προσλαμβάνουν οι έννοιες αυτές ενδεχομένως και διαφορετικό περιεχόμενο από αυτό που τους προσδίδει το εσωτερικό δίκαιο του εκάστοτε συμβαλλόμενου κράτους.⁵⁵ Τέτοιες έννοιες είναι π.χ η «κατηγορία ποινικής φύσεως», «ο κατηγορούμενος» κ.α.

2. Η διαφορά μεταξύ αφενός του δικαιώματος ενημέρωσης σχετικά με τα δικαιώματα και αφετέρου του δικαιώματος πληροφόρησης σχετικά με την κατηγορία όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 παρ. 3 α' της ΕΣΔΑ.

Όπως προκύπτει στην Πρόταση για την Οδηγία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και Κοινοβουλίου COM (2010) 392 τελικό, το δικαίωμα ενημέρωσης δεν κατοχυρώνεται ρητά στην ΕΣΔΑ. Ωστόσο μέσω της νομολογίας⁵⁶ του ΕΔΔΑ προκύπτει ότι οι αρχές πρέπει να λαμβάνουν θετικά μέτρα προκειμένου να

⁵⁴ βλ. Ι. Ανδρουλάκης ό.π σελ.5

⁵⁵ Βλ. Peter Van Dijk, Theory and Practice of the European Convention on Human Rights, Fourth Edition, Intersentia, p. 539

⁵⁶ ΕΔΔΑ Padalov κατά Βουλγαρίας, απόφαση της 10^{ης} Αυγούστου 2006, αίτηση αρ.54784/00, ΕΔΔΑ Talac Tunc κατά Τουρκίας, απόφαση της 27^{ης} Μαρτίου 2007, αίτηση αρ. 32432/96

διασφαλίζουν την αποτελεσματική συμμόρφωση με το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, δηλαδή με την αρχή της δίκαιης διεξαγωγής της δίκης.

Όπως ήδη αναφέρθηκε ανωτέρω, το δικαίωμα ενημέρωσης αποτελώντας ένα από τα βασικότερα δικονομικά δικαιώματα υπεράσπισης του υπόπτου/κατηγορουμένου, κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ αλλά και στα άρθρα 47 ,48 του ΧΘΔΕΕ και αποσκοπεί στην έγκαιρη και έγκυρη πληροφόρηση του σχετικά με τα δικαιώματα του. Το δικαίωμα ενημέρωσης, όμως, πέραν του ότι αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα του κατηγορουμένου/ υπόπτου, παράλληλα αποτελεί και υποχρέωση των ανακριτικών και δικαιοδοτικών οργάνων η οποία μάλιστα πηγάζει και από το γενικότερο καθήκον προνοίας ή συνδρομής στο οποίο υπόκεινται τα ανωτέρω όργανα.⁵⁷

Από την άλλη πλευρά, το άρθρο 5 παρ. 2 και το άρθρο 6 παρ. 3α της ΕΣΔΑ επιβάλλουν στις δικαστικές αρχές την υποχρέωση να ενημερώνουν τον ύποπτο σχετικά με τη φύση και τον λόγο της εναντίον του κατηγορίας προκειμένου αυτός να μπορεί να την κατανοεί και να προετοιμάζεται καταλλήλως για την υπεράσπιση του. Συγκεκριμένα βάσει του άρθρου 6 παρ. 3α της ΕΣΔΑ ορίζεται ότι «...*πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα : α) όπως πληροφορηθεί εν τη βραχυτέρα προθεσμία εις γλώσσα την οποία εννοεί και εν λεπτομερεία την φύσιν και το λόγο της εναντίον του κατηγορίας.....*», ενώ βάσει του άρθρου 5 παρ. 2 της ΕΣΔΑ ορίζεται ότι « *Παν συλληφθέν πρόσωπο δέον να πληροφορηθεί κατά το δυνατόν συντομώτερον και εις γλώσσα την οποία εννοεί, τους λόγους της συλλήψεως του ως και πάσαν διατυπούμενη εναντίον του κατηγορία*».

Θεωρώ, ότι στο σημείο αυτό, πρέπει να διευκρινιστεί η έννοια της “κατηγορίας”, όπως τουλάχιστον αποτυπώνεται μέσω της νομολογίας του ΕΔΔΑ. Χρονικό σημείο έναρξης της προστασίας του άρθρου 6 είναι η απόδοση ποινικής κατηγορίας σε κάποιον, σημείο άλλωστε κατά το οποίο αποκτά και τη ιδιότητα του κατηγορουμένου. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι αυτό δεν ταυτίζεται απαραίτητα χρονικά με την άσκηση ποινικής δίωξης για την τέλεση κάποιας αξιόποινης πράξης. Κατηγορία, λοιπόν, θα μπορούσε να οριστεί ως η επίσημη γνωστοποίηση από την αρμόδια αρχή στο άτομο της μομφής ότι έχει διαπράξει κάποια αξιόποινη πράξη.

⁵⁷ βλ. Ο. Τσόλκα ό.π σελ. 152

Μπορεί όμως «σε κάποιες περιπτώσεις να λάβει τη μορφή άλλων μέτρων που εξυπονούν ένα τέτοιο ισχυρισμό και που ουσιαστικά επηρεάζουν τη θέση του ως υπόπτου.»⁵⁸

Η παράγραφος 2 του άρθρου 5 ΕΣΔΑ περιέχει τη στοιχειώδη εγγύηση ότι κάθε πρόσωπο που τελεί υπό κράτηση δικαιούται να πληροφορηθεί τους λόγους για τους οποίους στερήθηκε την ελευθερία του. Για το λόγο αυτό πρέπει να πληροφορείται με απλή, μη τεχνική διατύπωση, σε γλώσσα την οποία κατανοεί, τους νομικούς αλλά κυρίως ουσιαστικούς λόγους σύλληψης του ώστε να μπορέσει να προσφύγει ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων σε περίπτωση που επιθυμεί να αμφισβητήσει τη νομιμότητα της.⁵⁹ Σε κάθε περίπτωση όμως μέχρι σήμερα, όταν κάποιος συλλαμβάνεται ως ύποπτος για τη διάπραξη ποινικού αδικήματος, δεν απαιτείται η πληροφόρηση να έχει συγκεκριμένο τύπο ή να περιλαμβάνει τον πλήρη κατάλογο των κατηγοριών.⁶⁰ Παρότι, λοιπόν, αμφότερα τα άρθρα ,6 παρ. 3^α και 5 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, αναφέρονται με συγκεκριμένο τρόπο στην ενημέρωση που απαιτείται, περιορίζονται σε μια ενημέρωση επί των πραγματικών περιστατικών, δηλαδή με τους λόγους της σύλληψης και τη φύση και τον λόγο της κατηγορίας, καθώς και με την αντίστοιχη νομική βάση.⁶¹

Από τη νομολογία του ΕΔΔΑ, όμως, συνάγεται ότι το πρόβλημα με τα κράτη μέλη όσον αφορά τη ενημέρωση του υπόπτου σχετικά με την κατηγορία έγκειται στο ότι δεν πρέπει να καθίστανται οι πληροφορίες απλώς διαθέσιμες, και να είναι υποχρεωμένος ο ύποπτος/κατηγορούμενος να τις ζητήσει, αλλά θα πρέπει τα κρατικά όργανα να θεσπίζουν όλα τα απαραίτητα μέτρα ώστε αυτές να τίθενται υπόψη της υπεράσπισης.⁶²

⁵⁸ βλ. Α. Χουλιάρα, Οι γενικές απαιτήσεις του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ στην ποινική Διαδικασία ,Δικαιώματα του Ανθρώπου Νο 37/2008 σελ 88 και υποσημειώσεις 13 και 14.

⁵⁹ βλ. Αντ. Μαγγανάς Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Νομολογία και ερμηνευτικά σχόλια, 3^η Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011

⁶⁰ βλ. ενδεικτικά ΕΔΔΑ απόφαση της 11.07.2006, Saadi κατά Η.Β, IV Τμήμα, σκ.51, ΕΔΔΑ X ν. Germany, no. 8098/77, Commission decision of 13 December 1978, DR 16, p. 111, ΕΔΔΑ Kudyakovha vs. Russia, application no.13476/04 σκ.80

⁶¹ βλ. Πρόταση Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών COM(2010) 392 τελικό, παρ. 1, και ενδεικτικά ΕΔΔΑ Mattoccia κατά Ιταλίας, απόφαση της 25^{ης} Ιουλίου 2000, αρ. αίτησης. 23969/94, παρ. 59 και 60, Borisova εναντίον Βουλγαρίας, αρ. αίτησης 56891/00 , απόφαση της 21/03/2007, παρ. 41

⁶² βλ. ΕΔΔΑ Mattoccia κατά Ιταλίας, απόφαση της 25^{ης} Ιουλίου 2000, αίτηση αρ. 23969/94 παρ. 65

Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι το δικαίωμα πληροφόρησης σχετικά με την κατηγορία αποτελεί ένα από τα μερικότερα δικαιώματα για το οποίο ο ύποπτος/κατηγορούμενος πρέπει να ενημερώνεται κατά τη διάρκεια διεξαγωγής του συνόλου της ποινικής διαδικασίας. Επί της ουσίας, στο πλαίσιο διασφάλισης του δικαιώματος της έγκυρης και έγκαιρης ενημέρωσης του κατηγορουμένου/ υπόπτου σχετικά με τα δικαιώματα του, το δικαίωμα πληροφόρησης σχετικά με την κατηγορία αποτελεί το βασικότερο από αυτά, για την ουσιαστική προετοιμασία της υπεράσπισής του.

V. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

A. Επί της συνταγματικής κατοχύρωσης

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει, το δικαίωμα ενημέρωσης, επί της ουσίας, αποτελεί έκφραση της αρχής δικαστικής ακρόασεως (άρθρο 20 παρ. 1 Σ). Κατά το άρθρο 20 παρ. 1 Σ *«καθένας έχει δικαίωμα στην παροχή έννομης προστασίας και μπορεί να αναπτύξει σ' αυτά τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή τα συμφέροντα του, όπως νόμος ορίζει»*. Η ανωτέρω διάταξη, λοιπόν, εγγυάται το δικαίωμα που έχει το κάθε άτομο να μην εκδίδεται οποιαδήποτε (υπό ευρεία έννοια) δικαστική απόφαση που θίγει άμεσα τα συμφέροντα και συνάμα δικαιώματά του, εφόσον δεν του δόθηκε προηγουμένως η ευχέρεια να εκφράσει τις απόψεις του, επί των πραγματικών αλλά και νομικών δεδομένων στα οποία στηρίζεται η απόφαση.⁶³

Είναι προφανές ότι όταν συζητάμε για *«ακρόαση»* δεν εννοούμε, απλώς, για μια απλή παροχή ευχέρειας στον ύποπτο/ κατηγορούμενο να εκφράσει τη γνώμη του, αλλά για ένα αληθινό και ουσιαστικό δικαίωμα ακρόασής του από το δικαστήριο.

B. Ο κατηγορούμενος ως φορέας δικαιωμάτων

Βάσει του άρθρου 72 ΚΠοινΔ, *«την ιδιότητα του κατηγορουμένου την αποκτά εκείνος εναντίον του οποίου ο εισαγγελέας άσκησε ρητά την ποινική δίωξη και εκείνος στον οποίο σε κάθε στάδιο της ανάκρισης αποδίδεται η αξιόποινη πράξη»*.

⁶³ Βλ. Ν. Ανδρουλάκη, Θεμελιώδεις έννοιες της Ποινικής Δίκης, Εκδόσεις Π.Ν Σάκκουλα, 2012, σελ.29 επ.

Ο κατηγορούμενος, στο πλαίσιο της έννομης σχέσης της δίκης, λαμβάνει την ιδιότητα ενός υποκειμένου⁶⁴ της δίκης, γεγονός το οποίο σημαίνει ότι συμπράττει ενεργητικά και παθητικά σε αυτήν ως φορέας δικαιωμάτων. Τα δικαιώματά του αυτά καταλαμβάνουν κάθε στάδιο της ποινικής διαδικασίας (*προδικασία, επ' ακροατηρίω διαδικασία, διαδικασία των ενδίκων μέσων και διαδικασία της εκτέλεσεως των ποινών*), και κατοχυρώνονται από το Σύνταγμα, από τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, από ειδικότερους ποινικούς νόμους, καθώς όμως και από Διεθνείς Συμβάσεις με υπερνομοθετική ισχύ (ΕΣΔΑ, Δ.Σ.Α.Π.Δ κ.α) .⁶⁵

Τα δικαιώματα του κατηγορουμένου διακρίνονται αφενός σε εκείνα που αφορούν την **ενεργητική του συμμετοχή** στη δίκη (π.χ το δικαίωμα παραστάσεως, το δικαίωμα να έχει συνήγορο, το δικαίωμα ακροάσεως, το δικαίωμα ενημέρωσης κ.α), και σε εκείνα που αφορούν την **παθητική του συμμετοχή** στη δίκη (π.χ το δικαίωμα σιωπής, το δικαίωμα της άρνησης της κατηγορίας, το δικαίωμα στην ανεπηρέαστη βούληση κ.α). Το σύνολο των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, όπως ήδη έχει αναφερθεί και ανωτέρω αποτελούν το ευρύτερο «δικαίωμα σε δίκαιη δίκη».

Γ. Το δικαίωμα ενημέρωσης στα επιμέρους στάδια της ποινικής δίκης

1. Στο στάδιο της Προδικασίας

Με τον όρο **προδικασία**, η ελληνική έννομη τάξη εννοεί: **α)** την προανάκριση και **β)** την κύρια ανάκριση **γ)** την προκαταρκτική εξέταση.

1.1 Το δικαίωμα ενημέρωσης κατά το στάδιο της προανάκρισης και της ανάκρισης.

Η ανάκριση μπορεί να ενεργείται είτε με τη μορφή κύριας ανάκρισης είτε με τη μορφή προανάκρισης. Ο σκοπός της, όπως άλλωστε προσδιορίζεται στο άρθρο

⁶⁴ Συνήθως λέγεται ότι ο κατηγορούμενος είναι αφενός υποκείμενο και αφετέρου αντικείμενο της ποινικής διαδικασίας. Ως υποκείμενο είναι **φορέας δικαιωμάτων** και ως αντικείμενο μπορεί να υποβάλλεται είτε σε **μέτρα δικονομικού καταναγκασμού** (π.χ περιορισμό ή και στέρηση της προσωπικής του ελευθερίας) είτε να χρησιμοποιείται ως **αποδεικτικό μέσο** (π.χ εξέταση κατηγορουμένου ή σωματική έρευνά του). Παρ' όλα αυτά η άποψη αυτή δεν είναι ορθή καθώς ο κατηγορούμενος μόνο υποκείμενο της δίκης μπορεί να θεωρηθεί. Αυτό βέβαια προκύπτει και από το ίδιο το Σύνταγμα, στο άρθρο 2 παρ. 1, στο οποίο απαγορεύεται η μεταχείριση οποιουδήποτε ανθρώπου ως αντικειμένου. Βλ. Α. Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, Τρίτη έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, σελ. 396-397

⁶⁵ Βλ. Εισήγηση Τ. Καζή και Ι. Ηρειώτη, «Ο κατηγορούμενος ως Κεντρικό Πρόσωπο της Ποινικής Δίκης», Σεμινάρια Ποινικής Δικονομίας (2008-2009), Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, Αθήνα 2008

239 Κ.Π.Δ (ο οποίος είναι κοινός τόσο για την προανάκριση όσο και για την ανάκριση είναι κοινός), είναι η «η συλλογή των αναγκαίων αποδεικτικών στοιχείων για να βεβαιωθεί η τέλεση εγκλήματος και να αποφασιστεί αν πρέπει να εισαχθεί κάποιος σε δίκη γι' αυτό».

Αφού λοιπόν ο ανακριτής (και ο προανακριτής) συγκεντρώσουν τα στοιχεία που απαιτούνται για να θεμελιώσουν την κατηγορία καλείται ο κατηγορούμενος με σκοπό να παραθέσει τις απόψεις του και να αντικρούσει την κατηγορία που τον βαρύνει.

Βάσει του άρθρου 271 παρ. 2 ΚΠοινΔ, κατά τη διενέργεια κύριας ανάκρισης, ο κατηγορούμενος καλείται προς απολογία τουλάχιστον 24 ώρες πριν από τη μέρα που ορίζεται για την εμφάνιση του. Παρ' όλα αυτά στην προανάκριση (άρθρο 245 παρ. 1) αλλά και στην προκαταρκτική εξέταση (άρθρο 31 παρ. 2) η κλήση πρέπει να επιδίδεται στον κατηγορούμενο – ύποπτο τουλάχιστον 48 ώρες πριν από την εμφάνιση του στον προανακριτικό υπάλληλο.

Στη συνέχεια, βάσει του άρθρου 273 παρ. 2 ΚΠοινΔ ο ανακρίνων, αφού εμφανιστεί ο κατηγορούμενος ενώπιον του, υποχρεούται να του «εξηγήσει» τα δικαιώματά του, όπως αυτά προκύπτουν από το άρθρο 103 ΚΠοινΔ.⁶⁶ Από τη διάταξη αυτή προδήλως προκύπτει ότι ο κατηγορούμενος οφείλει να ενημερώνεται για τα δικαιώματά του που παρέχει ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας.

Επί της ουσίας ο ανακρίνων έχει νομική υποχρέωση να **εξηγή στον κατηγορούμενο**, κι όχι απλώς να γνωστοποιεί, μόλις εμφανισθεί ή προσαχθεί ενώπιον του ότι έχει τα δικαιώματά που αναφέρονται στα άρθρα 96 (διορισμός συνηγόρων), 97, 98, 99 (δικαίωμα παράστασης σε διαδικαστικές πράξεις κ.λ.π), 100 (παράσταση με συνήγορο), 101 (ανακοίνωση της κατηγορίας και των εγγράφων της ανάκρισης), 102 (παροχής προθεσμίας απολογίας).⁶⁷

Το δικαίωμα της ενημέρωσης, ο κατηγορούμενος το έχει τόσο στην προανάκριση όσο και στην κύρια ανάκριση καθώς και στην αστυνομική προανάκριση

⁶⁶ Βάσει του άρθρου 103 ΚΠοινΔ «Αμέσως μετά τη βεβαίωση της ταυτότητας του κατηγορουμένου, ο ανακριτής του εξηγεί με σαφήνεια όλα τα...δικαιώματά του; συντάσσεται έκθεση για την εξήγηση και για την απάντηση του κατηγορουμένου, ο οποίος και υπογράφει την έκθεση».

⁶⁷ βλ.Μ. Μαργαρίτης, Σχολιασμένος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, εκδόσεις Σάκκουλα, 2008 σελ. 213 επ.

και την προκαταρκτική εξέταση⁶⁸. Η μη τήρηση της διάταξης του άρθρου 103 ΚΠοινΔ προκαλεί απόλυτη ακυρότητα κατ' εφαρμογή του άρθρου 171 παρ.1 στοιχ. δ' ΚΠοινΔ.

Παρ' όλα αυτά, πέραν της διατάξεως 103 ΚΠοινΔ, το δικαίωμα ενημέρωσης δεν θεσπίζεται ρητά στον ΚΠοινΔ. Θα έπρεπε να προβλέπεται ότι η ενημέρωση του κατηγορουμένου (και υπόπτου) σχετικά με τα δικαιώματα του πρέπει να γίνεται σε κάθε στάδιο της ποινικής διαδικασίας, όπου ο κατηγορούμενος καλείται προς εξέταση και απολογία.

Τα δικαιώματα αυτά, αναλυτικότερα, είναι τα εξής:

α. Το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου με συνήγορο.

Βάσει του άρθρου 100 παρ. 1 ΚΠοινΔ «ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα στην απολογία του και σε κάθε εξέταση του.... να παρίσταται με συνήγορο». Για το λόγο αυτό καλείται 24 ώρες πριν από την σχετική ανακριτική ενέργεια, η ακόμη και σε συντομότερο χρονικό διάστημα αν κριθεί ότι επίκειται κίνδυνος από περαιτέρω αναβολή. Η σύντμηση αυτή βεβαιώνεται ειδικά με έκθεση του ανακριτή ή του ανακριτικού υπαλλήλου (άρθρο 100 παρ. 2 ΚΠοινΔ). Σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να απαγορευθεί η επικοινωνία του κατηγορουμένου με το συνήγορό του (άρθρο 100 παρ. 4 ΚΠοινΔ).⁶⁹

Μάλιστα βάσει της παραγράφου 3 του ανωτέρω άρθρου ο ανακριτής (γεγονός όμως το οποίο, όπως τουλάχιστον αναφέρεται στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ισχύει μόνο στην κύρια ανάκριση και όχι στην προανάκριση ή στην

⁶⁸ Αλλωστε, βάσει της υπ' αριθμ. 1260/2000 απόφασης του ο Άρειος Πάγος δέχεται ότι οι δικονομικές εγγυήσεις της παραγράφου 3 του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ «...δεν διακρίνουν μεταξύ προδικασίας και κύριας διαδικασίας...» και ότι «...πρέπει να δίδεται το δικαίωμα στον κατηγορούμενο να ακουστεί πλήρως κατά την εκδίκαση της ουσίας της κατηγορίας υπό δικαστού που εκδίδει οριστική απόφαση, ώστε να εφαρμόζονται κυρίως στη δίκη στο ακροατήριο και αναλογικώς μόνο στην προανάκριση, όταν και όπου η τελευταία προβλέπεται.»

⁶⁹ Βλ. ΠαρΕισΠρωτΘ 1729/1999, ΠοινΔικ 1999/ 1253, ΣυμβΕφΑθ 1716/2000, ΠοινΔικ 2000/838. Ειδικότερα το ΣυμβΕφΑθ με το υπ' αριθμ. 1716/2000 Βούλευμα του αναφέρει ότι «...η παραβίαση των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου μεταξύ των οποίων και το δικαίωμα παράστασης με συνήγορο σε κάθε εξέταση, συνεπάγεται απόλυτη ακυρότητα ακόμη και αν έλαβε χώρα κατά τη διάρκεια προανακρίσεως είτε αυτή διατάχθηκε με παραγγελία του αρμοδίου εισαγγελέα είτε και όταν διεξάγεται σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 243 παρ. 2 ΚΠοινΔ από ανακριτικό υπάλληλο («αστυνομική προανάκριση»), δηλαδή χωρίς προηγούμενη παραγγελία του εισαγγελέα. Όμως κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 366 παρ. 3 ΚΠοινΔ ο κατηγορούμενος κατά τη διάρκεια της ανάκρισης δεν μπορεί να συνεννοείται με τον συνήγορό του προκειμένου να απαντήσει σε ερώτηση που του απεύθυνε ο ανακριτής.

προκαταρκτική εξέταση) έχει την υποχρέωση να διορίσει αυτεπαγγέλτως συνήγορο αν του το ζητήσει ο κατηγορούμενος.

Όμως, το ανωτέρω δικαίωμα του κατηγορουμένου κατοχυρώνεται, επιπροσθέτως, και στο άρθρο 6 παρ. 3 στοιχ. γ της ΕΣΔΑ όσο και στο άρθρο 14 παρ. 3 του ΔΣΑΠΔ. και μάλιστα αποτελεί ένα από τα δικαιώματα που παρέχει διασφαλίσεις κατά της κακομεταχείρισης και προστασία από τυχόν παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ (απαγόρευση κακομεταχείρισης).⁷⁰

Δεν είναι λίγες, άλλωστε, οι φορές όπου το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι το άρθρο 6 παρ. 3 στοιχ. γ' εφαρμόζεται και στο προδικαστικό στάδιο της ποινικής διαδικασίας και ότι συνεπώς πρέπει να προσφέρεται στον ύποπτο συνδρομή δικηγόρου από τα αρχικά στάδια της αστυνομικής ανάκρισης και εν γένει από κάθε σημείο από το οποίο παρουσιάζεται στέρηση της προσωπικής του ελευθερίας ανεξαρτήτως ανάκρισης.⁷¹

Συνεπώς, όπως αναφέρει και ο Ανδρουλάκης, και στην προανάκριση είναι υποχρεωτικός ο διορισμός συνηγόρου αυτεπάγγελα, υπό τις προϋποθέσεις ότι αφενός ο κατηγορούμενος δε διαθέτει τα μέσα να πληρώσει δικηγόρο και ότι «τούτο ενδείκνυται υπό του συμφέροντος της δικαιοσύνης»⁷²

β. Το δικαίωμα πληροφόρησης σχετικά με την κατηγορία και τα έγγραφα της ανάκρισης.

⁷⁰ βλ. Πρόταση Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο κατά την ποινική διαδικασία και το δικαίωμα επικοινωνίας μετά τη σύλληψη COM (2011) 326 τελικό.

⁷¹ βλ. υπόθεση ΕΔΔΑ Salduz κατά Τουρκίας της 27^{ης} Νοεμβρίου 2008 παρ. 50 όπου αναφέρεται ότι «*Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, ακόμη και αν ο πρωταρχικός σκοπός του άρθρου 6, σε ό, τι αφορά τις ποινικές διαδικασίες, είναι να διασφαλιστεί μια δίκαιη δίκη από ένα "δικαστήριο"....., αυτό δεν σημαίνει ότι το άρθρο δεν εφαρμόζεται και σε προδικαστικές διαδικασίες*», επίσης στην παράγραφο 52 της ίδιας απόφασης αναφέρεται ότι «*Οι εθνικές νομοθεσίες μπορούν να αποδίδουν συνέπειες για τη συμπεριφορά του κατηγορουμένου στα αρχικά στάδια της αστυνομικής ανάκρισης που είναι αποφασιστικής σημασίας για τις προοπτικές της υπεράσπισης σε κάθε μεταγενέστερη ποινική διαδικασία. Υπό αυτές τις συνθήκες, το άρθρο 6, κανονικά απαιτεί ότι ο κατηγορούμενος μπορεί να επωφεληθεί από τη βοήθεια ενός δικηγόρου ήδη από τα αρχικά στάδια της αστυνομικής ανάκρισης....*» Επίσης και υπόθεση ΕΔΔΑ Dayanan κατά Τουρκίας της 13^{ης} Ιανουαρίου 2010 όπου αναφέρεται ότι «*Σύμφωνα με τους γενικά αναγνωρισμένους διεθνείς κανόνες, τους οποίους το Δικαστήριο δέχεται και που αποτελούν το πλαίσιο για τη νομολογία του, ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα, μόλις αυτός ή αυτή είναι υπό κράτηση, πρέπει να επικουρείται από δικηγόρο, και όχι μόνο, όταν αυτός ανακρίνεται.....*».

⁷² βλ. Νικόλαος Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις Έννοιες της Ποινικής Δίκης, ό.π σελ. 325 και ειδικότερα υποσημείωση 199, όπου αναφέρει ότι «*θα πρέπει να πρόκειται για κακούργημα (στην περίπτωση της αστυνομικής προανάκρισης) ή για σοβαρό οπωσδήποτε πλημμέλημα τόσο από την έποψη της απειλούμενης ποινής όσο και από εκείνη της συγκεκριμένης βαρύτητάς του.*» www.hudoc.echr.coe.int

Βάσει του άρθρου 101 ΚΠοινΔ παρ. 1 «*Ο ανακριτής, μόλις μετά την κλήτευσή του εμφανιστεί ή οδηγηθεί σ' αυτόν ο κατηγορούμενος για να απολογηθεί του ανακοινώνει το περιεχόμενο του κατηγορητηρίου και των άλλων εγγράφων....*». Το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου σχετικά με την κατηγορία που τον βαρύνει είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το δικαίωμα υπεράσπισής του και ειδικότερα με το δικαίωμά του σε απολογία.

Ο ανακριτής, ο προανακρίνων ή ενεργών την αστυνομική προανάκριση ή προκαταρκτική εξέταση (βλ. κατωτέρω) αφού εμφανιστεί σε αυτόν ο κατηγορούμενος είτε μετά από κλήτευσή⁷³ του είτε κατόπιν συλλήψεως, έχει τη νομική υποχρέωση να του ανακοινώνει τόσο το περιεχόμενο του κατηγορητηρίου όσο και των άλλων εγγράφων της ανάκρισης. Στο σύνολο των εγγράφων της ανάκρισης περιλαμβάνονται όλα τα αποδεικτικά στοιχεία τα οποία έχουν συγκεντρωθεί με οποιοδήποτε τρόπο (π.χ κατάσχεση) από τις ανακριτικές αρχές, όπως φωτογραφίες, πραγματογνωμοσύνες και τα οποία αποτελούν το σημαντικότερο υλικό πάνω στο οποίο θα βασιστεί η υπερασπιστική γραμμή του κατηγορουμένου. Για τον λόγο αυτό άλλωστε θα πρέπει να χορηγούνται πριν από την απολογία του κατηγορουμένου.⁷⁴

Πέραν των εγγράφων της ανάκρισης, όπως ήδη αναφέραμε, ο ανακρίνων έχει τη νομική υποχρέωση να ανακοινώνει στον κατηγορούμενο και το περιεχόμενο του κατηγορητηρίου. Η ενημέρωση, εν γένει, δεν περιορίζεται στην ανακοίνωση μόνο του νομικού χαρακτήρα της κατηγορίας που τον βαρύνει αλλά περιλαμβάνει και τα πραγματικά περιστατικά που συγκροτούν το έγκλημα για το οποίο κατηγορείται. Άλλωστε για το λόγο αυτό έχει εκδοθεί η υπ' αριθμ. 2718/1999 Εγκύκλιος του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, βάσει της οποίας υποχρεούνται «...*οι προανακριτικοί υπάλληλοι να αναγράφουν με σαφήνεια ολόκληρο το περιεχόμενο της κατηγορίας επί της οποίας καλείται ο κατηγορούμενος να απολογηθεί*»⁷⁵ Η ρητή αναφορά του «κατηγορητηρίου» μεταξύ των εγγράφων της ανάκρισης έλαβε χώρα με τη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1 του Ν. 2408/1996, και οφείλεται στο γεγονός ότι ο

⁷³ Ο κατηγορούμενος μέχρι να κληθεί σε απολογία δεν έχει δικαίωμα πρόσβασης στη δικογραφία (βλ. Χορομίδης κατά Ελλάδος απόφαση της 27.04.2006 ΠοινΔ 2007. 177) .

⁷⁴ βλ. Α.Καρράς Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση, σελ. 411

⁷⁵ Βλ. Ι. Ντογιάκος, Τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου στην Ποινική Δίκη, ΠοινΔικ 7/2007, σελ.902

κατηγορούμενος όταν καλείται σε απολογία πρέπει να έχει πλήρη γνώση των στοιχείων της δικογραφίας και του κατηγορητηρίου, και μάλιστα εγγράφως.⁷⁶

Περαιτέρω, αν ο κατηγορούμενος κληθεί ξανά σε συμπληρωματική απολογία, και κάθε φορά που συμβαίνει αυτό, έχει αφενός δικαίωμα ο ίδιος να λαμβάνει γνώση των εγγράφων και να ζητά αντίγραφα αυτών με δική του δαπάνη και αφετέρου ο ανακριτής ή ανακριτικός υπάλληλος έχουν την υποχρέωση να του τα χορηγούν.⁷⁷

Ειδικότερα, όταν ενεργείται κύρια ανάκριση, η οποία ενδεχομένως να κρατήσει πάνω από μήνα από την αρχική απολογία, τότε ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα μία φορά το μήνα να λαμβάνει γνώση των εγγράφων της ανάκρισης και να ζητά αντίγραφά τους. Για την άσκηση αυτών των δικαιωμάτων συντάσσεται κάθε φορά έκθεση από τον ανακριτή, κάτω από την απολογία του κατηγορουμένου (άρθρο 101 παρ.2 εδ.β σε συνδυασμό με το άρθρο 104 παρ. 1 εδ.β' ΚΠοινΔ).

Τέλος, αφού περατωθεί η διεξαγόμενη ανάκριση και προτού διαβιβαστεί η δικογραφία στον εισαγγελέα, καλείται πάντοτε ο κατηγορούμενος να λάβει γνώση ολόκληρης της δικογραφίας (άρθρο 101 παρ.2, εδ.α ΚΠοινΔ). Αυτό συμβαίνει διότι από τη στιγμή όπου η ανάκριση συνεχίζεται και μετά την απολογία του κατηγορουμένου, ο ίδιος έχει το δικαίωμα να λάβει γνώση εγγράφων που ενδεχομένως να προστέθηκαν και μετά από αυτήν (την απολογία). Είναι μάλιστα πιθανόν να καταθέσει συμπληρωματικό υπόμνημα με το οποίο θα αντικρούει ή θα σχολιάζει τα έγγραφα αυτά.

Υποστηρίζεται, βέβαια, από μία μερίδα της θεωρίας⁷⁸ ότι η ρύθμιση αυτή δεν ισχύει όσον αφορά την προανάκριση επειδή η συνοπτικότητα της δεν επιτρέπει την επιβράδυνση της υποβολής της (δικογραφίας) στον Εισαγγελέα. Παρ' όλα αυτά ο Καρράς υποστηρίζει ότι η προανάκριση είναι μεν συνοπτική, όμως αυτό δεν σημαίνει ότι συγχωρείται να διεξάγεται ελλιπώς και μάλιστα κατ' ευθεία παράβαση ρητών

⁷⁶ βλ. Α. Καρρά, ό.π σελ. 412 αλλά και Εισηγητική Έκθεση του ν. 2408/1996

⁷⁷ βλ. Γ. Κτιστάκι Οι αποφάσεις ποινικού ενδιαφέροντος του ΕΔΔΑ έτους 2000, ΠοινΔικ 2001/773 επ., Εγκ ΕισΑΠ 2718/1999 Υπερ 2000/384

⁷⁸ βλ. Α. Μπουρόπουλο, Ερμηνεία του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, Δεύτερη Έκδοση, Τόμος Α', 1957, σελ. 150

οικονομικών διατάξεων, όπως των άρθρων 101 παρ. 2 εδ.α' σε συνδυασμό με το άρθρο 104 παρ.1 εδ.β' ΚΠοινΔ.⁷⁹

Εν συνεχεία, λοιπόν, από το συνδυασμό των άρθρων 101 παρ.2 εδ' α και 308 παρ. 1 ΚΠοινΔ προκύπτει ότι όταν ο ανακριτής (τακτικός ανακριτής ή προανακριτής) εκτιμήσει ότι το έργο του έχει ολοκληρωθεί οφείλει να κλείσει τη δικογραφία και να τη διαβιβάσει στον αρμόδιο εισαγγελέα. Στο σημείο αυτό όμως έγκειται και η μεγάλη διαφορά μεταξύ προανάκρισης και ανάκρισης. Στην ανάκριση πριν διαβιβάσει τη δικογραφία ο ανακριτής, οφείλει να «γνωστοποιήσει» στους διαδίκους ότι ολοκληρώθηκε η ανάκριση ώστε να ασκήσουν τα δικαιώματα που τους παρέχονται με τα άρθρα 101, 106, 107 και 108 ΚΠοινΔ (άρθρο 308 παρ. 4 ΚΠοινΔ). Με την υπογραφή των διαδίκων στο στάδιο αυτό, επί της ουσίας, επέρχεται το τυπικό πέρας της ανάκρισης. Από την άλλη πλευρά στην προανάκριση ο προανακριτής περιορίζεται απλώς στη συλλογή του αποδεικτικού υλικού χωρίς να εκφέρει γνώμη επ' αυτών και μόλις τα συγκεντρώσει, «κλείνει» τη δικογραφία και τη διαβιβάζει στον εισαγγελέα (άρθρο 245 ΚΠοινΔ).⁸⁰

Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, στο ίδιο κεφάλαιο, ο ανακρίνων, στο πλαίσιο του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου, πέραν των εγγράφων της ανάκρισης, οφείλει να τον ενημερώσει και για το περιεχόμενο της κατηγορίας που εκκρεμεί σε βάρος του. Το δικαίωμα αυτό του κατηγορουμένου για γραπτή διατύπωση της κατηγορίας του επίσης απορρέει από το άρθρο 6 παρ.3 α' της ΕΣΔΑ. Ειδικότερα, βάσει του άρθρου 273 παρ. 2 *«Αφού εξακριβωθεί η ταυτότητα του κατηγορουμένου και του εξηγηθούν τα δικαιώματά του, σύμφωνα με το άρθρο 103 ΚΠοινΔ, εκείνος που ενεργεί την εξέταση του εκθέτει με πληρότητα και σαφήνεια την πράξη για την οποία κατηγορείται και τον προσκαλεί να απολογηθεί και να υποδείξει τα μέσα της υπεράσπισης του....»*. Και ενώ επί της ουσίας στην προανάκριση, ακόμη και σήμερα, η έκθεση της κατηγορίας με πληρότητα και σαφήνεια γίνεται υποτυπωδώς ή παραλείπεται, στο πλαίσιο της τακτικής ανάκρισης συντάσσεται κατηγορητήριο (βλ. άλλωστε και άρθρο 101 παρ. 1 ΚΠοινΔ). Ειδικότερα, ο ανακριτής, συγκεντρώνοντας όλα τα στοιχεία που έχουν προκύψει στο στάδιο της ανάκρισης διατυπώνει εγγράφως για πρώτη φορά την πράξη για την οποία κατηγορείται και αναλύει τα πραγματικά

⁷⁹ βλ. Α. Καρρά, ό.π σελ. 413

⁸⁰ βλ. Ν.Ανδρουλάκης, ο.π σελ. 372-373

περιστατικά που τη συνθέτουν. Η πράξη εκτίθεται με πληρότητα και σαφήνεια όταν συνεκτίθενται και συμπαρατίθενται τέτοια και τόσα περιστατικά, που, αν υπαχθούν σε συγκεκριμένη ποινική διάταξη, συνιστούν όλα τα στοιχεία της νομοτυπικής υπόστασης του εγκλήματος.⁸¹

Όπως αναφέρει και ο Ανδρουλάκης, η σημασία του κατηγορητηρίου είναι ιδιαίτερος μεγάλη, καθώς σε αυτό στηρίζεται εν συνεχεία το Συμβούλιο. Άλλωστε το παραπεμπτικό βούλευμα ή το κλητήριο θέσπισμα, όταν υπάρχει απευθείας παραπομπή του κατηγορουμένου στο ακροατήριο σε πλημμελήματα, το ενσωματώνουν αυτούσια στο διατακτικό τους.⁸²

Όμως από την αλλαγή του άρθρου 101 παρ. 1 ΚΠοινΔ με τον ν. 2408/1996 προκύπτει ότι η βούληση του νομοθέτη είναι να συντάσσεται κατηγορητήριο και όταν ενεργείται προανάκριση⁸³. Όπως προκύπτει από το ανωτέρω άρθρο, εφεξής *ο ενεργών την προανάκριση προανακριτής ή τακτικός ανακριτής ανακοινώνουν στον κατηγορούμενο το περιεχόμενο του κατηγορητηρίου και των άλλων εγγράφων της ανακρίσεως*. Με το άρθρο 2 παρ. 1 του ίδιου νόμου αντικαταστάθηκε το άρθρο 105 του ΚΠοινΔ, ώστε, πλέον, *αναγνωρίζονται στον εξεταζόμενο κατά την αυτόφωρη αλλά και την εν γένει διαδικασία του άρθρου 243 παρ. 2 ΚΠοινΔ τα δικαιώματα που έχει ο κατηγορούμενος βάσει των άρθρων 103 και 104*. Ταυτόχρονα καταργήθηκε το άρθρο 106. Επομένως, από την αλλαγή του νόμου και μετά, υφίσταται ένα ενισχυμένο πλέγμα δικαιωμάτων για τον κατηγορούμενο και οι προανακριτές οφείλουν να αναγράφουν με σαφήνεια ολόκληρο το περιεχόμενο της κατηγορίας επί της οποίας καλείται να απολογηθεί ο κατηγορούμενος. Κάθε εξέταση που λαμβάνεται κατά παράβαση του άρθρου 105 ΚΠοινΔ είναι άκυρη και δεν λαμβάνεται υπόψη.⁸⁴

⁸¹ βλ. βούλευμα 123/05 ΣυμβΠλημ Αμαλιάδας (ΠοινΔικ 2006/737), που έλυσε, υπέρ της Εισαγγελέως, τη διαφωνία της με την Ανακρίτρια Αμαλιάδας. Το βούλευμα είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον, διότι ερμηνεύει το άρθρο 273 παρ. 2 εδ. α' ΚΠοινΔ, στηρίζεται δε και στην ΕΣΔΑ και το ΔΣΑΠΔ.

⁸² βλ. Ν. Ανδρουλάκης, ό.π σελ. 329

⁸³ βλ. βούλευμα ΣυμβΠλημ Αμαλιάδ 123/05 όπου αναφέρεται ότι « Σύμφωνα με το άρθρο 273 παρ. 2 εδ. α' ΚΠοινΔ, αφού εξακριβωθεί η ταυτότητα του κατηγορουμένου και του εξηγηθούν τα δικαιώματά του, εκείνος που ενεργεί την εξέταση, δηλαδή ο ανακριτικός υπάλληλος είτε στην αυτεπάγγελτη (αστυνομική) προανάκριση είτε στην τακτική προανάκριση ή ο ανακριτής, εκθέτει στον κατηγορούμενο με πληρότητα και σαφήνεια την πράξη...».

⁸⁴ βλ. 3/99 εγκ. του ΕισΑΠ ΠοινΧρ Ν/566, διατ. ΕισΕφΑθ Φ. Μακρή ΠΛογ Α/1152, Εγκ ΕισΑπ 2718/1999 .

Στο πλαίσιο του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου κατά την προδικασία προκύπτει και το δικαίωμα γνώσης της εισαγγελικής προτάσεως. Βάσει του άρθρου 308 παρ. 2 ΚΠοινΔ, «*οι διάδικοι, (δηλαδή ο κατηγορούμενος, ο πολιτικώς ενάγων και ο αστικώς υπεύθυνος) έχουν το δικαίωμα να γνωστοποιούν και προφορικά στον εισαγγελέα, και πριν καταρτίσει την πρόταση του, ότι επιθυμούν να γνωρίσουν το περιεχόμενό της...*». Στην περίπτωση αυτή ο εισαγγελέας οφείλει να ειδοποιήσει τον κατηγορούμενο, αν κατοικεί στην έδρα του δικαστηρίου, διαφορετικά τον τυχόν διορισμένο σε αυτήν αντίκλητο για να προσέλθει και να λάβει γνώση της προτάσεως εντός 24 ωρών.⁸⁵ Με τη ρύθμιση αυτή επί της ουσίας επιδιώκεται να παρέχεται η δυνατότητα στους διαδίκους να αποκρούουν τα τυχόν εσφαλμένα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε η κατηγορούσα αρχή.⁸⁶ Μολονότι δεν αναγράφεται ρητά πως οι διάδικοι έχουν δικαίωμα να λάβουν – με αίτηση και δαπάνη τους- και αντίγραφο της εισαγγελικής προτάσεως, ωστόσο αυτό προκύπτει από την ανάγκη πιο αποτελεσματικής δυνατότητας αντίκρουσης εκ μέρους των διαδίκων των συμπερασμάτων της κατηγορούσας αρχής. Μετά από την ειδοποίηση στο διάδικο η δικογραφία παραμένει 10 μέρες στο Εισαγγελικό γραφείο προτού εισαχθεί στο Συμβούλιο, για να μπορέσει ο κατηγορούμενος μέσα σε αυτό το χρονικό περιθώριο να υποβάλει σχετικό υπόμνημα με την αντίκρουση των συμπερασμάτων της κατηγορούσας αρχής (άρθρο 308 παρ. 2 ΚΠοινΔ).

Τέλος βάσει του άρθρου 309 παρ. 2 ΚΠοινΔ «*...Αν μετά το τέλος της ανάκρισης και την υποβολή των εγγράφων στον Εισαγγελέα υποβλήθηκαν στο Συμβούλιο από ένα διάδικο έγγραφα ή άλλα αποδεικτικά στοιχεία, το συμβούλιο, στην περίπτωση που κρίνει ότι αυτά ασκούν ουσιώδη επιρροή στη διάγνωση της υπόθεσης, οφείλει να καλέσει τους υπόλοιπους διαδίκους, ή τους αντίκλητους τους, για να ενημερωθούν και να υποβάλλουν τις παρατηρήσεις τους σε προθεσμία που καθορίζει το ίδιο.*» Συνεπώς, το Συμβούλιο δεν μπορεί να λάβει υπ' όψιν και να αποφανθεί επί εγγράφου το οποίο δεν γνωστοποιήθηκε σε κάποιο διάδικο, και κυρίως στον κατηγορούμενο, εξαιτίας του ότι προστέθηκε στη δικογραφία μετά τη λήψη αντιγράφων.⁸⁷

⁸⁵ ΑΠ 1290/1985 ΠοινΧρ ΛΣΤ/285, ΣυμβΑΠ 1700/1998 ΠοινΧρ 1999/945

⁸⁶ βλ. Α. Καρρά, Τρίτη έκδοση ό.π σελ. 617

⁸⁷ βλ. ενδεικτικώς ΑΠ 1074/2011 στο σκεπτικό της οποίας αναφέρεται το εξής : «Στην προκειμένη περίπτωση ο αναιρεσείων –κατηγορούμενος ζητεί να αναιρεθεί το βούλευμα του Συμβουλίου Εφετών,

γ. Το δικαίωμα προθεσμίας

Βάσει του άρθρου 102 ΚΠοινΔ «1. Ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα να ζητήσει προθεσμία έως σαράντα οκτώ ωρών και δεν έχει υποχρέωση να απολογηθεί πριν περάσει η προθεσμία. 2. Ο ανακριτής μπορεί να παρατείνει την προθεσμία ύστερα από αίτηση του κατηγορουμένου».

Το δικαίωμα αυτό κατοχυρώνεται ευρύτερα από τις διατάξεις της Ε.Σ.Δ.Α και του Δ.Σ.Α.Π.Δ (άρθρο 6 παρ. 3, στοιχ. β'⁸⁸ και 14 παρ. 3 στοιχ.β' αντίστοιχα) σύμφωνα με τις οποίες ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να διαθέτει επαρκή χρόνο για την προετοιμασία της υπεράσπισης του. Είναι αδιαμφισβήτητο ότι αποτελεί μερικότερο δικαίωμα του δικαιώματος ακροάσεως αφού αποτελεί απαραίτητη

το οποίο τον παραπέμπει. Ο αναιρεσείων, πέραν των υπολοίπων λόγων, στον έκτο (6ο) λόγο αναίρεσης επικαλείται απόλυτη ακυρότητα, (άρθρο 484§1 Α' σε συνδ. 171§1δ ΚΠοινΔ, - υπεράσπιση κατηγορουμένου και άσκηση των δικαιωμάτων που του παρέχει ο νόμος), και δη ως προς την εκτίμηση των αποδεικτικών μέσων και λήψη υπόψη υπομνημάτων της πολιτικώς ενάγουσας. Σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 309§2 εδάφιο έκτο ΚΠοινΔ, ως η παρ. 2 τίθεται όπως αντικ. από την παρ. 2 του άρθρου 18 του Ν. 3904/23-12-2010 "αν μετά το τέλος της ανάκρισης και την υποβολή των εγγράφων στον Εισαγγελέα υποβλήθηκαν στο Συμβούλιο από ένα διάδικο έγγραφα ή άλλα αποδεικτικά στοιχεία που ασκούν ουσιώδη επιρροή στην κρίση του Συμβουλίου, αυτό οφείλει αυτεπαγγέλτως να καλέσει τους υπολοίπους διαδίκους ή τους αντικλήτους, για να ενημερωθούν και να γνωστοποιήσουν τις παρατηρήσεις τους σε εύλογη προθεσμία, που την καθορίζει το ίδιο". Στην κρινόμενη περίπτωση, μετά το πέρας της κύριας ανακρίσεως, που έλαβε χώρα και γνωστοποιήθηκε στους διαδίκους, στις 16-3-2010, κατ' άρθρο 308§4 ΚΠοινΔ, η πολιτικώς ενάγουσα κατέθεσε στο Συμβούλιο τα από 3-6-2010 και 2-7-2010 δύο υπομνήματά της και τα μετ' αυτά προσκομιζόμενα έγγραφα, ήτοι τρεις ένορκες βεβαιώσεις με αριθμ. 3479/2010, 3476/2010 και 3480/2010, των Κ. Φ., Ι. Π., και Ζ. Π., αντίστοιχα, ανάλυση λογαριασμού Ε. Π., αντίγραφα βιβλιαρίων καταθέσεων Ε. Π., και λοιπά έγγραφα, τα οποία δεν προκύπτει ότι του γνωστοποίησε ποτέ το Συμβούλιο, ώστε να λάβει γνώση και να τα αντικρούσει, κατά παραβίαση του άρθρου 171§1δ' ΚΠοινΔ σε συνδυασμό με 309§2 6ο εδάφιο ΚΠοινΔ και του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, που αφορούν στην υπεράσπιση του κατηγορουμένου και τα δικαιώματα που του παρέχει ο νόμος (άρθρα 101, 106, 107 και 108 ΚΠΔ). (Βλεπ. ΑΠ 57/2008, ΑΠ. 491/2008, ΑΠ 2124/2008).»

⁸⁸ βλ. ενδεικτικώς ΕΔΔΑ Υπόθεση IGLIN εναντίον Ουκρανίας της 12/04/2012 όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι « Το Δικαστήριο σημειώνει ότι το άρθρο 6 § 3 (β) εγγυάται τον κατηγορούμενο "επαρκή χρόνο και διευκολύνσεις για την προετοιμασία της υπεράσπισής του» και ως εκ τούτου συνεπάγεται ότι η ουσιαστική υπεράσπιση του μπορεί να περιλαμβάνει τα πάντα που είναι «αναγκαία» για την προετοιμασία της κύριας δίκης . Ο κατηγορούμενος πρέπει να έχει τη δυνατότητα να οργανώσει την υπεράσπισή του με τον κατάλληλο τρόπο και χωρίς περιορισμούς με αποτέλεσμα να θέσει όλα τα σχετικά επιχειρήματα υπεράσπισης του ενώπιον του δικαστηρίου και έτσι να επηρεάσει την έκβαση της δίκης **Επιπλέον, οι υπηρεσίες που παρέχονται στον καθένα που κατηγορείται για ποινικό αδίκημα πρέπει να του δίνουν την ευκαιρία να του γνωστοποιούνται τα αποτελέσματα των ερευνών που διεξάγονται σε όλη τη διάρκεια της διαδικασίας με αποτέλεσμα την σωστή προετοιμασία της άμυνάς του** Το ζήτημα της επάρκειας των υπηρεσιών και του χρόνου που παρέχεται για τον κατηγορούμενο πρέπει να αξιολογηθεί υπό το φως των περιστάσεων κάθε συγκεκριμένης περιπτώσεως.....». Στην απόφαση αυτή λοιπόν τονίζεται και η υποχρέωση των εκάστοτε αρχών να διασφαλίζουν τον «εύλογο και αναγκαίο χρόνο» στον κατηγορούμενο σε κάθε στάδιο της ποινικής διαδικασίας προς την αποτελεσματικότερη ανάπτυξη της υπερασπιστικής του γραμμής.

προϋπόθεση για την επαρκή ανάπτυξη των υπερασπιστικών ισχυρισμών του κατηγορουμένου.⁸⁹

Στην πράξη, και όταν η υπόθεση είναι ιδιαίτερος πολύπλοκη και υπάρχει μεγάλος όγκος σχετικών εγγράφων, δίδεται μεγαλύτερη προθεσμία από αυτή των σαράντα οκτώ (48) ωρών από τον ανακριτή. Όπως αναφέρει, άλλωστε, και ο Ανδρουλάκης, ο περιορισμός των 48 ωρών έχει τεθεί πρόδηλα ενόψει της τριήμερης προθεσμίας της κράτησης του συλληφθέντος κατηγορουμένου σύμφωνα με το Σύνταγμα⁹⁰, προκειμένου δηλαδή να μην απολύονται κατηγορούμενοι εξαιρετικά ύποπτοι φυγής ή ιδιαίτερα επικίνδυνοι. Από τη στιγμή όπου ο κατηγορούμενος δεν κρατείται, και κατόπιν κλήσεως, εμφανίζεται αυτοβούλως στον ανακριτή, τότε η ανεπαρκής προθεσμία των 48 ωρών θα πρέπει να παρατείνεται με αποτέλεσμα να μπορεί ο κατηγορούμενος να προετοιμαστεί καταλλήλως.

Τέλος το δικαίωμα του κατηγορουμένου να ζητήσει 48ωρη προθεσμία πριν από την απολογία του ισχύει και για κάθε μεταγενέστερη απολογία του σε οποιοδήποτε στάδιο της ανάκρισης.⁹¹

δ. Το δικαίωμα διορισμού διερμηνέα

Βάσει του άρθρου 233 ΚΠοινΔ, για την εξέταση του κατηγορουμένου ο οποίος δεν γνωρίζει την ελληνική γλώσσα διορίζεται από τον ανακρίνοντα (ή το διευθύνοντα τη συζήτηση κατά την επ' ακροατηρίω διαδικασία) διερμηνέας. Το δικαίωμα αυτό του κατηγορουμένου κατοχυρώνεται και στο άρθρο 6 παρ. 3 στοιχείο ε' της ΕΣΔΑ αλλά και στο άρθρο 14 παρ.3 στ' Δ.Σ.Α.Π.Δ.

Όπως αναφέρει και ο Καρράς, εφόσον η ποινική διαδικασία διεξάγεται σε κάθε στάδιο της στην Ελληνική γλώσσα, θα αποτελούσε παρωδία δίκης, εκείνη στην οποία όλοι οι παράγοντές της και ιδίως ο κατηγορούμενος δεν θα ήσαν σε θέση να

⁸⁹ βλ. Α. Καρράς, ό.π σελ. 416

⁹⁰ άρθρο 6 παρ. 2 Σ «Όποιος συλλαμβάνεται για αυτόφωρο έγκλημα ή με ένταλμα προσάγεται στον αρμόδιο ανακριτή το αργότερο μέσα σε είκοσι τέσσερις ώρες από τη σύλληψη, αν όμως η σύλληψη έγινε έξω από την έδρα του ανακριτή, η προσαγωγή γίνεται μέσα στον απολύτως αναγκαίο χρόνο για τη μεταγωγή του. Ο ανακριτής οφείλει μέσα σε τρεις μέρες από την προσαγωγή, είτε να απολύσει τον συλληφθέντα είτε να εκδώσει ένταλμα φυλάκισης. Η προθεσμία αυτή παρατείνεται για δύο ημέρες, αν το ζητήσει αυτός που έχει προσαχθεί, ή σε περίπτωση ανώτερης βίας που βεβαιώνεται αμέσως με απόφαση του αρμόδιου δικαστικού συμβουλίου.»

⁹¹ βλ. Α. Στάικο, Επίτομος Ερμηνεία Ελληνικής Ποινικής Δικονομίας, τεύχος Α', σελ. 377

παρακολουθούν ό, τι λαμβάνει χώρα κατά τη διεξαγωγή της.⁹² Σε κάθε περίπτωση η παράλειψη διορισμού διερμηνέα σε περίπτωση όπου ο κατηγορούμενος δεν γνωρίζει επαρκώς την ελληνική γλώσσα ή η ατελής διερμηνευση σε αυτόν, όλων όσων διαδραματίστηκαν κατά την όλη ποινική διαδικασία δημιουργεί απόλυτη ακυρότητα με το άρθρο 171 παρ.1 δ'.⁹³

Βάσει του άρθρου 233 παρ. 2, ο διορισμός διερμηνέα γίνεται από πίνακα που καταρτίζει το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών, ύστερα από πρόταση του Εισαγγελέα. Ωστόσο, γίνεται δεκτό ότι δεν παράγει ακυρότητα ο διορισμός ως διερμηνέα προσώπου που δεν περιλαμβάνεται στον πίνακα αυτόν, όταν συντρέχουν εξαιρετικά επείγουσες περιπτώσεις (π.χ η παραγραφή της εκδικαζόμενης πράξης κ.τ.λ).⁹⁴

⁹² βλ. Α. Καρρά ό.π. σελ. 563

⁹³ βλ. ΑΠ 609/1998 ΠοινΧρ ΜΘ'/58, ΑΠ 43/1998 ΠοινΧρ ΜΗ/724 αλλά και ΑΠ 725/09 ΝοΒ 2010/458 όπου στο σκεπτικό της αναφέρεται ότι «Σε περίπτωση κατά την οποία ο διευθύνων την συζήτηση αντιληφθεί ότι ο κατηγορούμενος δεν αντιλαμβάνεται την ελληνική γλώσσα, οφείλει να διορίσει διερμηνέα από τον οικείο πίνακα διερμηνέων του Πρωτοδικείου, που καταρτίζεται κάθε χρόνο. Σε εξαιρετικά επείγουσες περιπτώσεις και εφόσον δεν είναι δυνατό να διοριστεί διερμηνέας από εκείνους που είναι εγγεγραμμένοι στο σχετικό πίνακα, μπορεί να διοριστεί διερμηνέας και πρόσωπο που δεν περιλαμβάνεται σ' αυτόν, εφόσον όμως αιτιολογηθεί ειδικά η απόκλιση αυτή. Η διάταξη του Προέδρου για το διορισμό διερμηνέα εκτός του οικείου πίνακα διερμηνέων, που εκδόθηκε χωρίς να προτείνει σχετικώς ο Εισαγγελέας της έδρας και δίχως να λάβει το λόγο ο κατηγορούμενος, συνεπάγεται απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας στο ακροατήριο. Η μη παρόθεση των λόγων που συνέτρεξαν για τον εκτός του οικείου πίνακα διορισμό προσώπου ως διερμηνέως καθιστά την αιτιολογία της απόφασης μη ειδική και εμπειριστατωμένη. Αναιρείται η προσβαλλόμενη απόφαση για απόλυτη ακυρότητα και έλλειψη ειδικής και εμπειριστατωμένης αιτιολογίας.». Σημαντική επίσης είναι και η ΑΠ 1406/03, ΠΛογ 2003/1556

⁹⁴ Όμως όπως προκύπτει από την ΑΠ 1406/03 ΠΛογ 2003/1556 {Από τη διάταξη 233 ΚΠοινΔ, σε συνδυασμό προς το τελευταίο εδάφιο του άρ. 139 ΚΠοινΔ, που ορίζει ότι «αιτιολογία απαιτείται σε όλες χωρίς εξαίρεση τις αποφάσεις, τα βουλεύματα και τις διατάξεις, ανεξάρτητα του αν αυτό απαιτείται ειδικά από τον νόμο ή αν είναι οριστικές ή παρεμπόδιτες ή αν η έκδοσή τους αφήνεται στη διακριτική, ελεύθερη ή ανέλεγκτη κρίση του δικαστή που τις εξέδωσε» προκύπτει ότι και η διάταξη του διευθύνοντος, με την οποία διορίζεται ως διερμηνέας πρόσωπο μη περιλαμβανόμενο στον οικείο πίνακα, υπόκειται στον έλεγχο του Αρείου Πάγου αν περιέχει την επιβαλλόμενη από το άρθρο 93 παρ.3 του Σ/τος και το άρθρο 139 ΚΠοινΔ ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία. Εξάλλου, από τις διατάξεις του άρθρου 138 §2 και 3 και αυτές του άρθρου 171 §.1 εδ. β! και δ! ΚΠοινΔ, συνάγεται ότι δεν επιτρέπεται να εκδίδεται απόφαση ή οποιαδήποτε διάταξη του δικαστή κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο, αν προηγουμένως δεν προτείνει ο εισαγγελέας, ακουστούν δε και οι παρόντες διάδικοι. Η παράλειψη της προηγούμενης ακροάσεως είτε του εισαγγελέα, είτε ειδικά του κατηγορουμένου, επιφέρει απόλυτη ακυρότητα κατά το ανωτέρω άρθρο 171 παρ.1β!δ!, η οποία ιδρύει τον από το άρθρο 510 παρ.1 στοιχ. Α! ΚΠοινΔ, λόγον αναιρέσεως.} Συνεπώς ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου, με διάταξη του, δεν μπορεί να διορίσει διερμηνέα εκτός του οικείου Πίνακα εάν πρώτα, αφενός δεν προτείνει σχετικώς ο Εισαγγελέας της έδρας και αφετέρου δεν πάρει τον λόγο, εκθέτοντας τις απόψεις του; ο κατηγορούμενος. Διαφορετικά δημιουργείται απόλυτη ακυρότητα. Εξάλλου και η αιτιολογία που πρέπει να περιέχεται στην προαναφερόμενη διάταξη του Προέδρου, πρέπει να είναι ειδική και εμπειριστατωμένη. Για παράδειγμα, θα έπρεπε να αναφέρεται, ο λόγος και η αιτία αδυναμίας να διορισθεί άλλος διερμηνέας κατά την ημέρα της δικασίμου, από τους αναφερόμενους στον οικείο πίνακα, καθώς και ποια ήταν η επείγουσα περίπτωση που επέβαλε την πρόοδο της διαδικασίας με διερμηνέα εκτός του ανωτέρω πίνακα.

Όταν ο κατηγορούμενος αγνοεί την ελληνική γλώσσα και αποδεικνύεται ότι δεν είναι εύκολος ο διορισμός κατάλληλου διερμηνέα, το άρθρο 237 παρ.2 ΚΠοινΔ εξασφαλίζει στον κατηγορούμενο τη δυνατότητα να υποβάλλει κατά το στάδιο της ανάκρισης γραπτώς την απολογία του σε ξένη γλώσσα. Το έγγραφο της απολογίας του, μαζί με τη μετάφραση αυτού όπως προβλέπει η παράγραφος 1 του άρθρου 237 ΚΠοινΔ, συσχετίζεται με την υπόλοιπη δικογραφία. Η παράγραφος 2 του ανωτέρω άρθρου, είναι φυσικό ότι ισχύει σε κάθε μορφής ανάκριση, δηλαδή τόσο στην προανάκριση, όσο στην κύρια ανάκριση αλλά και στην αστυνομική προανάκριση.

ε. Το δικαίωμα σιωπής.

Θεμελιώδες δικαίωμα του κατηγορουμένου και άμεσα συνδεδεμένο με την προδικασία είναι το δικαίωμα σιωπής. Έκφραση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, το δικαίωμα σιωπής κατοχυρώνεται στο άρθρο 273 παρ. 2β ΚΠοινΔ όπου συγκεκριμένα αναφέρεται ότι στο στάδιο της ανάκρισης: « ...*Ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να αρνηθεί να απαντήσει....*». Από αυτή τη δικονομικού χαρακτήρα διάταξη συνάγεται επίσης ότι ο κατηγορούμενος δεν είναι υποχρεωμένος να καταθέσει επιβαρυντικά γι' αυτόν περιστατικά, δηλαδή να αυτοκατηγορηθεί.⁹⁵ Επίσης το δικαίωμα σιωπής απονέμεται ρητά στον κατηγορούμενο και από το άρθρο 14 παρ. 3 ζ' του Διεθνούς Συμφώνου των Ηνωμένων Εθνών για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα.

Το δικαίωμα σιωπής του κατηγορουμένου αποτελεί κατά το ποινικό δικονομικό δίκαιο ειδικότερη έκφραση του γενικότερου δικαιώματος προσωπικότητας κάθε ανθρώπου, που κατοχυρώνεται άμεσα από το άρθρο 5 παρ. 1 Σ⁹⁶. Το δικαίωμα αυτό, επίσης, αποτελεί απόρροια της αναγνώρισης υπέρ του

⁹⁵Επί της ουσίας ο κατηγορούμενος έχει δύο δικαιώματα: Αφενός το δικαίωμα σιωπής, αφετέρου το δικαίωμα μη κατάθεσης αυτοεπιβαρυντικών γεγονότων ανεξάρτητα αν αποφασίσει να μιλήσει μερικώς επί της κατηγορίας (ή αντίστοιχα μερικώς να σιωπήσει) ή να ασκήσει οιοδήποτε υπερασπιστικό του δικαίωμα. Το πρώτο συνιστά την αντίστροφη όψη του του καθήκοντος ορκοδοσίας και αληθούς κατάθεσης. Το δεύτερο ανταποκρίνεται στο ουσιαστικό περιεχόμενο της αρχής «*nemo tenetur se ipsum prodere*». Βλ. Ο.Τσόλκα, Η αρχή «*nemo tenetur se ipsum prodere/accusare.*» στην Ποινική Δίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2002, σελ.142

⁹⁶ Άρθρο 5 παρ. 1 Σ «Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα και τα Χρηστά ήθη.»

κατηγορουμένου της γενικής ελευθερίας κατάθεσης.⁹⁷ Επί της ουσίας, αυτό που εν γένει επικρατεί είναι ότι ο κατηγορούμενος δεν μπορεί να υποχρεωθεί να αποτελέσει αποδεικτικό μέσο σε βάρος του εαυτού του συμπράττοντας έτσι στην ανατροπή του υπέρ αυτού τεκμηρίου αθωότητας.⁹⁸

Η άσκηση του δικαιώματος σιωπής σημαίνει άρνηση σύμπραξης στην ποινική δίκη με την κατάθεση όχι μόνο αυτοεπιβαρυντικών αλλά και ελαφρυντικών περιστάσεων. Έτσι χαρακτηρίζεται ως δικαίωμα το οποίο αφορά στην «παθητική συμμετοχή» του κατηγορουμένου ή ως «επιλογή υπεράσπισης».⁹⁹

Στον ΚΠοινΔ, μέχρι και σήμερα, δεν συναντάται η ένταξη του εν λόγω δικαιώματος στις διατάξεις των άρθρων 96 επ.ΚΠοινΔ με αποτέλεσμα να μην είναι αυτονόητη η υποχρέωση των αρχών για ενημέρωση του κατηγορουμένου ότι μπορεί να ασκήσει το δικαίωμα αυτό. Σε κάθε περίπτωση πάντως, πλέον, δεν αμφισβητείται ούτε από τη θεωρία¹⁰⁰, ούτε από τη νομολογία¹⁰¹ ότι μεταξύ των δικαιωμάτων που τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να εξηγήσουν στον κατηγορούμενο, είναι και εκείνο του δικαιώματος σιωπής.

Η υποχρέωση των αρχών προς ενημέρωση του κατηγορουμένου για τα δικαιώματά του, πέραν του ότι απορρέει από τις αρχές του κράτους δικαίου και της δίκαιης δίκης, πηγάζει και από το γενικότερο καθήκον πρόνοιας ή συνδρομής στο οποίο υπόκεινται τα κρατικά όργανα, και βάσει του οποίου υποχρεούνται μέσω επισημάνσεων κλπ να ενημερώνουν κάθε κατηγορούμενο- εξεταζόμενο πρόσωπο αναφορικά με τα δικαιώματά του.¹⁰²

Συνεπώς στο πλαίσιο αυτής της υποχρέωσης των αρχών δεν αρκεί στον κατηγορούμενο η απλή γνωστοποίηση του ότι έχει δικαίωμα σιωπής αλλά θα πρέπει,

⁹⁷ Ο. Τσόλκα, ό.π σελ. 136

⁹⁸ βλ. Δ. Πρωτόπαπα, Το τεκμήριο της Αθωότητας του Κατηγορουμένου στην Ποινική Δίκη, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 2006, σελ. 293 επ.

⁹⁹ βλ. Ο. Τσόλκα, ό.π σελ. 137, Ν. Ανδρουλάκη, ό.π σελ. 70-72.

¹⁰⁰ βλ. Ο. Τσόλκα, ό.π σελ 150 και υποσημείωση 52.

¹⁰¹ Η ΣυμβΑΠ 2443/09 (ΠραξΛογΠΔ 2010/14) ασχολείται, επίσης, με το δικαίωμα σιωπής και μη αυτοενοχοποιήσεως του κατηγορουμένου. Η περίληψή της έχει ως εξής: *Ο κατηγορούμενος έχει δικονομικό δικαίωμα σιωπής και μη αυτοενοχοποιήσεως στην προδικασία και στην κυρία διαδικασία. Έννομη συνέπεια του δικαιώματος είναι η απαγόρευση χρήσεως αποδεικτικώς από το δικαστήριο ή το Συμβούλιο της (ολικής ή μερικής) αρνήσεως του κατηγορουμένου να απαντήσει στην κατηγορία και η στήριξη, κυρίως ή αποκλειστικώς, της κρίσεώς του περί υπάρξεως αποδείξεων σε μόνη τη σιωπή του κατηγορουμένου. Αποδεικτική αξιοποίηση της σιωπής του κατηγορουμένου συνεπάγεται απόλυτη ακυρότητα.*

¹⁰² βλ. Ο. Τσόλκα ό.π σελ. 152

δεδομένης και της ψυχολογικής φόρτισης την οποία βιώνει ο εκάστοτε κατηγορούμενος, να του υποδεικνύεται σε ποια σημεία μπορεί να μην απαντήσει.

1.2. Το δικαίωμα ενημέρωσης κατά το στάδιο της Προκαταρκτικής εξέτασης

Βάσει του άρθρου 31 παρ. 2 ΚΠοινΔ « *Η προκαταρκτική εξέταση ενεργείται σύμφωνα με τα άρθρα 240 και 241. Αν αυτή γίνεται ύστερα από μήνυση ή έγκληση κατά ορισμένου προσώπου ή αν κατά τη διάρκεια της προκαταρκτικής εξέτασης αποδίδεται σε ορισμένο πρόσωπο η τέλεση αξιόποινης πράξης, το πρόσωπο αυτό καλείται πριν από σαράντα οκτώ ώρες για παροχή εξηγήσεων και εξετάζεται ανομοτί. Έχει δικαίωμα να παρίσταται με συνήγορο, να αρνηθεί εν όλω ή εν μέρει την παροχή εξηγήσεων και να λάβει προθεσμία μέχρι σαράντα οκτώ ώρες για την παροχή τους, η οποία μπορεί να παραταθεί από εκείνον που διενεργεί την προκαταρκτική εξέταση. Επίσης έχει δικαίωμα να ζητήσει να του χορηγηθούν αντίγραφα της δικογραφίας, να προτείνει μάρτυρες προς εξέταση και να προσαγάγει άλλα αποδεικτικά προς αντίκρουση των καταγγελλόμενων σε βάρος του. Τα ως άνω δικαιώματα του μπορεί να ασκήσει είτε αυτοπροσώπως είτε εκπροσωπούμενος από συνήγορο που διορίζεται κατά το άρθρο 96 παρ.2, εκτός αν θεωρείται αναγκαία η αυτοπρόσωπη εμφάνισή του, κατά την κρίση εκείνου που διενεργεί την προκαταρκτική εξέταση. Αυτός που ενεργεί την προκαταρκτική εξέταση υποχρεούται να ενημερώσει προηγουμένως τον εξεταζόμενο για τα παραπάνω δικαιώματά του.....*

Στην παράγραφος 2 του άρθρου 31 ΚΠοινΔ, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 2 του ν. 3160/2003 (ΦΕΚ Α' 165/30.06.2003) και τροποποιήθηκε εν συνεχεία από το άρθρο 5 του ν.3346/2005, ένας από τους βασικότερους θεσμούς της ποινικής διαδικασίας, ο θεσμός της προκαταρκτικής εξέτασης, εκσυγχρονίστηκε¹⁰³. Όπως αναφέρει ο Σταμάτης Δασκαλόπουλος, πλέον η προκαταρκτική εξέταση αναβαθμίζεται σε σημαντική *οιονεί ανακριτική λειτουργία*, με την ευρεία έννοια του

¹⁰³ Μετά την εισαγωγή του ν. 3160/2003 η προκαταρκτική εξέταση είχε πλέον καταστεί υποχρεωτική για τα πλημμελήματα και τα κακούργηματα αρμοδιότητας του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου. Όμως, με το ν. 4055/12 το υποχρεωτικό της προκαταρκτικής εξέτασης καταργείται εν γένει για τα πλημμελήματα με αποτέλεσμα να επανέρχεται πάλι το καθεστώς που ίσχυε προ του 2003. βλ. Ν. Ανδρουλάκη, Θεμελιώδεις έννοιες της Ποινικής Δίκης, Εκδόσεις Π.Ν Σακκουλα, 2012, σελ. 283

όρου, και αναδεικνύεται ένα κεντρικό πρόσωπο, ορισμένο, που θα το βαπτίζαμε σχηματικά πλέον «οιονεί κατηγορούμενο».¹⁰⁴

Η έννοια του «οιονεί κατηγορουμένου» χρησιμοποιείται εξαιτίας του γεγονότος ότι το πρόσωπο που καλείται στην προκαταρκτική εξέταση για να παράσχει εξηγήσεις (ο υποψήφιος κατηγορούμενος) **ουσιαστικώς εξομοιούται**, ως προς τα δικαιώματα που του αναγνωρίζονται, με κατηγορούμενο.¹⁰⁵

Επιπλέον, δεδομένης της δυνατότητας επιβολής πράξεων δικονομικού καταναγκασμού, στο στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης, όπως *άρση απορρήτου των επικοινωνιών για τη διακρίβωση εγκλημάτων* (άρθρο 4 παρ. 4, 5 του Ν. 2225/94) ή *απαγόρευση της κινήσεως τραπεζικών λογαριασμών ή άνοιγμα θυρίδων θησαυροφυλακείου επί νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα* (άρθρο 5 παρ. 1 εδ. γ' του Ν. 2331/94), είναι προφανές ότι **εξισώνεται πλήρως το νομικό καθεστώς αυτής με το των λοιπών ανακριτικών μορφών.-**

Από το συνδυασμό των άρθρων 31, 100, 101, 102,103 και 104 ΚΠοινΔ, και λαμβάνοντας υπ' όψιν τα άρθρα 5 και 6 της ΕΣΔΑ, ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα κατά το στάδιο της προκαταρκτικής αντιστοίχως να ενημερωθεί για τα δικαιώματά του, α) να πληροφορηθεί το περιεχόμενο της εις βάρος του κατηγορίας (ακόμη κι αν κληθεί και σε συμπληρωματική απολογία), β) να ζητήσει πλήρη αντίγραφο της δικογραφίας, γ) το διορισμό διερμηνέα, δ) αν είναι απαραίτητο προθεσμία για την παροχή εξηγήσεων ή για να απολογηθεί, ε) να προτείνει μάρτυρες προς εξέταση, στ) να προσαγάγει έγγραφα και αποδεικτικά μέσα για την αντίκρουση της κατηγορίας που τον βαρύνει και φυσικά ζ) να παρίσταται με συνήγορο της επιλογής του, τόσο στην απολογία του όσο και σε κάθε εξέτασή του, και η) να αρνηθεί να απαντήσει.

¹⁰⁴ Βλ. Σ. Δασκαλοπούλου, Η προκαταρκτική εξέταση και η άσκηση της ποινικής δίωξης κατά το ν. 3160/2003, ΠοινΧρ ΝΓ/2003 σελ. 1027 αλλά και το μεταγενέστερο κείμενο του ίδιου, Προκαταρκτική Εξέταση: Παρόν και μέλλον μετά από οκτάχρονη εμπειρία εφαρμογής της νέας θεσμικής μορφής της, ΞΑ/2011 σελ. 419.

¹⁰⁵ βλ. αιτιολογική έκθεση του ν.3346/2005 όπου αναφέρεται «Ουσιαστικά σύμφωνα με το άρθρο 5 έρχεται τροποποίηση στη διαδικασία της προκαταρκτικής εξέτασης ώστε αυτή να λειτουργεί κανονικά. Δίνονται στον ύποπτο τα πλήρη δικαιώματα του κατηγορουμένου, έτσι ώστε ο αρμόδιος Εισαγγελέας να έχει πλήρη γνώση των θέσεων των διαδίκων, να εκτιμήσει αν υπάρχουν επαρκείς ενδείξεις για την άσκηση της ποινικής δίωξης, και να προσδώσει το σωστό νομικό χαρακτηρισμό στη διωκόμενη πράξη. Έτσι αποτρέπεται η άσκηση ποινικής δίωξης χωρίς επαρκή στοιχεία, ενώ παράλληλα διασφαλίζεται στον ύποπτο πλήρης άσκηση των υπερασπιστικών του δικαιωμάτων.» επίσης βλ. ενδεικτικώς Α. Κονταξής Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, 2006, σελ. 759 επ. όπου αναφέρει «Η κτήση της ιδιότητας του κατηγορουμένου και των με αυτήν αρρήκτως συνδεόμενων δικαιωμάτων από τον ύποπτο της προκαταρκτικής εξέτασης γίνεται, κατά, επιτρεπτή στο ποινικοδικονομικό δίκαιο, αναλογία»

Παρ' ότι στα άρθρα 96 επ. ΚΠοινΔ δεν προβλέπεται το δικαίωμα σιωπής και μη κατάθεσης αυτοεπιβαρυντικών στοιχείων του κατηγορουμένου, αλλά πλέον συνάγεται από τη νομολογία και τη θεωρία, στο άρθρο 31 παρ. 2 ΚΠοινΔ παρέχεται σαφώς το δικαίωμα στον ύποπτο να αρνηθεί να απαντήσει.

2. Διαδικασία στο ακροατήριο

2.1 Προπαρασκευαστικό στάδιο

Βασικός σκοπός της προπαρασκευαστικής διαδικασίας (άρθρα 320- 328 ΚΠοινΔ) είναι η ενημέρωση των προσώπων, των οποίων η παρουσία στη δίκη είναι σημαντική για την ομαλή διεξαγωγή της. Όλα τα πρόσωπα ενημερώνονται για το δικαστήριο ενώπιον του οποίου θα διεξαχθεί η δίκη, για τον χρόνο διεξαγωγής της, και για το ακριβές αντικείμενό της. Επιπροσθέτως, η έγκυρη ενημέρωση των διαδίκων και κυρίως του κατηγορουμένου για τα ανωτέρω, τους παρέχει τη δυνατότητα να προετοιμαστούν όσο το δυνατόν καλύτερα για την υποστήριξη των θέσεων τους.¹⁰⁶

Η κλήση του κατηγορουμένου και του αστικώς υπευθύνου στο ακροατήριο του ποινικού δικαστηρίου γίνεται με δύο τρόπους, είτε με την έκδοση και επίδοση κλητηρίου θεσπίσματος είτε με την έκδοση και επίδοση κλήσης¹⁰⁷. Όταν η υπόθεση, λοιπόν, δεν διέρχεται από τη διαδικασία των δικαστικών συμβουλίων¹⁰⁸, η κλήση του κατηγορουμένου στο δικαστήριο γίνεται με τη μορφή κλητηρίου θεσπίσματος. Συνεπώς στο στάδιο αυτό, το κλητήριο θέσπισμα αποτελεί το μέσο ενημέρωσης του κατηγορουμένου.

Βάσει του άρθρου 321 παρ.1 εδ. δ' ΚΠοινΔ «*το κλητήριο θέσπισμα πρέπει να περιέχει: α) το ονοματεπώνυμο και, αν υπάρχει ανάγκη, και άλλα στοιχεία που καθορίζουν την ταυτότητα του κατηγορουμένου β) τον προσδιορισμό του δικαστηρίου*

¹⁰⁶ βλ. Α. Καρράς, ό.π σελ 643

¹⁰⁷ Η κλήτευση στο ακροατήριο με κλήση πραγματοποιείται μόνο στις περιπτώσεις όπου ο κατηγορούμενος παραπέμπεται στο ακροατήριο μέσω της διαδικασίας των δικαστικών συμβουλίων (άρθρα 314 και 315 παρ.4 και 5 ΚΠοινΔ)

¹⁰⁸ Οι περιπτώσεις στις οποίες επιδίδεται κλητήριο θέσπισμα είναι οι ακόλουθες: Α) Όταν δεν έχει προηγηθεί προανάκριση ή κύρια ανάκριση, δηλαδή σε 1) πταίσματα 2) πλημμελήματα Μονομελούς 3) στα πλημμελήματα Τριμελούς, αν δεν έχει προηγηθεί προκαταρκτική εξέταση και 4) στα αυτόφωρα, και αφού έχει διενεργηθεί κύρια ανάκριση ή προανάκριση, δηλαδή 1) Μετά την προανάκριση, αν υπάρχουν επαρκείς ενδείξεις για πλημμέλημα (245 ΚΠοινΔ) και 2) Μετά την κύρια ανάκριση για πλημμέλημα, αν υπάρχουν επαρκείς ενδείξεις και υπάρχει σύμφωνη γνώμη ανακριτή –εισαγγελέα.(308 παρ. 3 ΚΠοινΔ)

στο οποίο καλείται γ) τη χρονολογία, την ημέρα της εβδομάδας και την ώρα που πρέπει να εμφανιστεί δ) τον ακριβή καθορισμό της πράξης για την οποία κατηγορείται (ο κατηγορούμενος) και μνεία του άρθρου του ποινικού νόμου που την προβλέπει.....». Από τα στοιχεία της ανωτέρω διατάξεως σημαντικότερο είναι το δ) καθόσον η εμπειριστατωμένη γνώση του κατηγορουμένου για τον λόγο που κατηγορείται του επιτρέπει να αναπτύξει πλήρως την υπερασπιστική του γραμμή.

Από τη διάταξη αυτή συνάγεται ότι όσον αφορά τον καθορισμό της πράξεως για την οποία ο κατηγορούμενος κατηγορείται πρέπει στο κλητήριο θέσπισμα να καθορίζεται επακριβώς και αιτιολογημένα¹⁰⁹ το έγκλημα κατά τα πραγματικά περιστατικά που το συνιστούν, προκειμένου ο κατηγορούμενος να λάβει σαφή και λεπτομερή γνώση της κατηγορίας που του αποδίδεται, για να μπορέσει να παρασκευάσει την υπεράσπιση του.¹¹⁰ Ακριβής καθορισμός της πράξης σημαίνει ακριβή προσδιορισμό των περιστατικών, που πληρούν την αντικειμενική και υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος. Περιλαμβάνει την ανθρώπινη συμπεριφορά, το υποκείμενο και το υλικό αντικείμενο του εγκλήματος, τις περιστάσεις, την υπαιτιότητα, τον τρόπο συμμετοχής κλπ.¹¹¹ Άλλωστε και βάσει του άρθρου 6 παρ. 3 α της Ε.Σ.Δ.Α, καθορισμός της πράξεως πρέπει να είναι «λεπτομερειακός».¹¹²

Βάσει της υπ' αριθμ. **6/05** Εγκυκλίου του Αντεισαγγελέα ΑΠ **Ανδρ. Ζύγουρα**¹¹³ «η διατύπωση στο κλητήριο θέσπισμα της κατηγορουμένης πράξεως πρέπει να είναι λιτή, απαλλαγμένη από περιττά στοιχεία, πλατειασμούς και σχοινοτενείς εκφράσεις, που δυσκολεύουν τον κατηγορούμενο να εντοπίσει την πράξη για την οποία κατηγορείται».

Όπως είδαμε και ανωτέρω, ο κατηγορούμενος πρέπει να ενημερώνεται για το περιεχόμενο της κατηγορίας τόσο κατά το στάδιο της προανάκρισης, όσο και κατά το στάδιο της ανάκρισης. Ωστόσο, όπως αναφέρει και ο Ανδρουλάκης, η περιγραφή της αξιόποινης πράξης στο κλητήριο θέσπισμα πρέπει να έχει οριστικότερο και πιο

¹⁰⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 139 ΚΠοινΔ κάθε διάταξη του Εισαγγελέα πρέπει να είναι ειδικά και εμπειριστατωμένα αιτιολογημένη. Εξ' αυτού συνάγεται το συμπέρασμα ότι και το κλητήριο θέσπισμα το οποίο φέρει το χαρακτηρισμό γνήσιας εισαγγελικής διατάξεως, πρέπει να διαλαμβάνει πλήρη αιτιολογία για την αποδιδόμενη στον κατηγορούμενο άδικη πράξη, με την οποία παραπέμπεται σε δίκη.

¹¹⁰ βλ. αναλυτικότερα απόφαση Τριμελές Πλημ/κειο Ιωαννίνων 406/2007, ΝοΒ 55/952 επ.

¹¹¹ βλ. παγία νομολογία, ενδεικτικώς, ΑΠ 1496/90 ΠοινΧρ ΜΑ/661, ΑΠ 201/86, ΕλλΔνη 27/240, ΑΠ 674/85 ΠοινΧρ ΛΕ/908, ΑΠ 746/75 ΠοινΧρ ΚΣΤ/141, ΑΠ 104/70 ΠοινΧρ Κ/288 κλπ.

¹¹² Βλ. ενδεικτικώς ΕΔΔΑ Mirraux κατά Γαλλίας 26-09-2006

¹¹³ ΠοινΔικ 2006/581

κατασταλαγμένο περιεχόμενο εξαιτίας του ότι με αυτό (το κλητήριο θέσπισμα) θα εισαχθεί τελικώς η αξιόποινη πράξη στη δοκιμασία του ακροατηρίου.¹¹⁴

Επιπροσθέτως, και ενόψει του άρθρου 139 ΚΠοινΔ όπου και οι διατάξεις ακόμη του Εισαγγελέως πρέπει να αιτιολογούνται ειδικά και εμπεριστατωμένα, συνάγεται ότι για την καλύτερη πληροφόρηση του κατηγορουμένου και την ευρύτερη άσκηση των υπερασπιστικών του δικαιωμάτων, πρέπει και το κλητήριο θέσπισμα να περιέχει ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία.¹¹⁵

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι, αν ο κατηγορούμενος δεν αντιλαμβάνεται την ελληνική γλώσσα, πρέπει το κλητήριο θέσπισμα να μεταφράζεται στην γλώσσα την οποία κατανοεί έτσι ώστε να πληροφορηθεί την κατηγορία που εκκρεμεί σε βάρος του.¹¹⁶ Βέβαια επικρατεί η άποψη ότι αν ο κατηγορούμενος ο οποίος αγνοεί την ελληνική γλώσσα, έλαβε έγκαιρα γνώση της κατηγορίας (κατά την προδικασία, και όπου προβλέπεται γραπτή γνώση της κατηγορίας¹¹⁷) στην γλώσσα την οποία κατανοεί, δεν απαιτείται η επίδοση σ' αυτόν κλητηρίου θεσπίσματος.¹¹⁸ Φυσικά όμως αν έχει μεσολαβήσει μεταξύ της γνώσης της κατηγορίας και της επίδοσης του κλητηρίου θεσπίσματος οποιαδήποτε μεταβολή αναφορικά με την κατηγορία είναι αυτονόητο ότι θα πρέπει εκ νέου να γίνει μετάφραση της.

Βάσει του άρθρου 322 ΚΠοινΔ *«ο κατηγορούμενος που κλητεύθηκε απευθείας με κλητήριο θέσπισμα στο ακροατήριο του τριμελούς πλημμελειοδικείου έχει δικαίωμα, αφού ενημερωθεί για την προανάκριση, να προσφύγει στον αρμόδιο εισαγγελέα εφετών μέσα σε δέκα μέρες από την επίδοση του κλητηρίου θεσπίσματος...»*. Το δικαίωμα προσφυγής βάσει του άρθρου αυτού, είναι προφανές ότι το έχουν κατηγορούμενοι οι οποίοι παραπέμπονται στο ακροατήριο του τριμελούς πλημμελειοδικείου. Παρ' όλα αυτά, εάν μία υπόθεση περιλαμβάνει περισσότερους του ενός κατηγορουμένους και κάποιος από αυτούς κατηγορείται για αδίκημα Μονομελούς Πλημμελειοδικείου, αλλά παραπέμπεται στο Τριμελές για να δικαστεί με τους υπολοίπους λόγω συνάφειας, έχει επίσης το δικαίωμα να ασκήσει προσφυγή κατά της απευθείας

¹¹⁴ Βλ. Ν. Ανδρουλάκης, ό.π σελ. 290

¹¹⁵ Βλ. Α. Καρράς ό.π σελ. 647

¹¹⁶ βλ. ΑΠ 691/1983 ΠοινΧρ ΛΑ'545

¹¹⁷ Είναι προφανές ότι δεν συμπεριλαμβάνεται η προκαταρκτική εξέταση.

¹¹⁸ βλ. ΑΠ 265/1986 ΕλλΔικ 27 (1986), και ΠοινΧρ ΛΣΤ/585 επ.

κλήσης καθόσον ο νόμος αναφέρεται στο δικαστήριο και όχι στην βαρύτητα της πράξης.¹¹⁹

Με την προσφυγή επιτυγχάνεται ο έλεγχος νομιμότητας και ουσιαστικής ορθότητας της υπηρεσιακής ενέργειας του Εισαγγελέα και η ανατροπή της παραπομπής στο ακροατήριο σε περίπτωση παραβάσεων.¹²⁰

Το δικαίωμα της προσφυγής, κατ' άρθρο 322 ΚΠοινΔ, το έχει όποιος κλητεύεται απευθείας με κλητήριο θέσπισμα στο ακροατήριο του τριμελούς πλημμελειοδικείου ήτοι: μετά τη διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασεως (άρθρο 244 β' ΚΠοινΔ), μετά το πέρας της προανάκρισης (άρθρο 245 παρ. 1 α') και μετά το πέρας της κύριας ανάκρισης, όταν η απευθείας παραπομπή αποφασίζεται μετά από σύμφωνη γνώμη του ανακριτή (άρθρο 308 παρ. 3 ΚΠοινΔ).

2.2 Κύρια επ' ακροατηρίω διαδικασία

Το σημαντικότερο και βασικότερο σημείο όλης της ποινικής δίκης αποτελεί η διαδικασία στο ακροατήριο. Μετά την εκφώνηση του ονόματος του κατηγορουμένου ή των κατηγορουμένων από τον διευθύνοντα τη συζήτηση, αρχίζει η ακροαματική διαδικασία. Από το σημείο αυτό και ύστερα ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα να ενημερωθεί για δικαιώματα τα οποία έχει, όπως αντιστοίχως είδαμε ότι συμβαίνει και σε προγενέστερα στάδια της ποινικής διαδικασίας.

Καταρχάς ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα διορισμού συνηγόρου, ο οποίος θα τον υπερασπιστεί και θα τον εκπροσωπήσει. Το δικαίωμα αυτό θεμελιώνεται στα άρθρα 340 παρ.2, 346, 348 και 501 του ΚΠοινΔ, στα άρθρα 6 παρ. 3 στοιχ. γ' της Ε.Σ.Δ.Α και στο άρθρο 14 παρ. 3 εδ.δ' του Δ.Σ.Α.Π.Δ. Ειδικότερα, κατά το άρθρο 340 παρ. 1 ΚΠοινΔ «στα κακουργήματα ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου διορίζει... υποχρεωτικά συνήγορο στον κατηγορούμενο που δεν έχει συνήγορο». Το 340 παρ. 1 ΚΠοινΔ αναφέρει δικαίωμα αυτεπάγγελτου διορισμού συνηγόρου μόνο σε κακουργήματα. Παρ' όλα αυτά ο Ανδρουλάκης αναφέρει, επικαλούμενος το άρθρο 6 παρ. 3 στοιχ. γ' της ΕΣΔΑ, ότι εφόσον ο κατηγορούμενος το ζητήσει και όντως αποδείξει ότι βρίσκεται σε οικονομική αδυναμία μπορεί ο πρόεδρος του Δικαστηρίου

¹¹⁹ βλ. ενδεικτικώς Διάταξη ΕισΕφΑθ 551/1998 ΠοινΧρ ΜΗ, 834

¹²⁰ Μ. Μαργαρίτης, ό.π σελ. 651

να του διορίσει συνήγορο και επί των βαρύτερων πλημμελημάτων.¹²¹ Βάσει του άρθρου 96 παρ. 1 ΚΠοινΔ, ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να διορίζει στο ακροατήριο μέχρι και τρεις συνηγούς για την εκπροσώπησή του.

Επίσης, και ειδικότερα όσον αφορά τα μεικτά ορκωτά δικαστήρια (άρθρο 403 ΚΠοινΔ), ο κατηγορούμενος πληροφορείται για άλλη μια φορά την κατηγορία την οποία του αποδίδεται καθόσον ο εισαγγελέας του απαγγέλει την κατηγορία. Κατά αυτόν τον τρόπο, ακόμα κι αν ο κατηγορούμενος δεν είχε τη δυνατότητα προγενεστέρως να πληροφορηθεί την κατηγορία που εκκρεμεί σε βάρος του να μπορέσει να την αντικρούσει.

Επιπλέον και κατά την ακροαματική διαδικασία έχει δικαίωμα πρόσβασης ο κατηγορούμενος στη δικογραφία και μέσω του συνηγού του. Δεν είναι δυνατόν άλλωστε να εκδοθεί απόφαση, βασιζόμενη σε έγγραφο που δεν αναγνώστηκε.

Δ. Δικονομικές Συνέπειες από την παραβίαση του Δικαιώματος Ενημέρωσης κατά των Κώδικα Ποινικής Δικονομίας

Βάσει του άρθρου 171 παρ. 1 δ' ΚΠοινΔ « *Ακυρότητα που λαμβάνεται και αυτεπαγγέλτως υπόψη από το δικαστήριο σε κάθε στάδιο της διαδικασίας και στον Άρειο Πάγο ακόμη προκαλείται: Αν δεν τηρηθούν οι διατάξεις που καθορίζουν ...δ) την εμφάνιση, την εκπροσώπηση και την υπεράσπιση του κατηγορουμένου και την άσκηση των δικαιωμάτων που του παρέχονται από το νόμο, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα*»¹²²

Ένας από τους λόγους απόλυτης ακυρότητας, που προβλέπεται στο ανωτέρω άρθρο, αποτελεί η παραβίαση των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου. Ο όρος «υπεράσπιση» του κατηγορουμένου νοείται στην παρούσα περίπτωση υπό ευρεία έννοια καθώς σ' αυτόν υπάγονται όλες οι διατάξεις που συμβάλλουν με οποιονδήποτε τρόπο στην υπεράσπιση του κατηγορουμένου, μεταξύ των οποίων είναι και διατάξεις που αφορούν την ενημέρωση του κατηγορουμένου σχετικά με τα δικαιώματά του (π.χ η διάταξη 103 ΚΠοινΔ στην οποία προβλέπεται η

¹²¹ βλ. Ν. Ανδρουλάκης, ό.π σελ. 442

¹²² Όπως αντικαταστάθηκε το στοιχείο δ' από το άρθρο 11 παρ.2 του Ν 3904/2010

επεξήγηση στον κατηγορούμενο κατά την προδικασία των δικαιωμάτων του¹²³, διατάξεις που διασφαλίζουν την πληροφόρηση του για την κατηγορία που εκκρεμεί σε βάρος του ή η διάταξη 308 παρ. 2 για τη λήψη γνώσης της εισαγγελικής πρότασης, ή οι διατάξεις 233επ. ΚΠοινΔ για τον διορισμό διερμηνέα στον αγνοούντα την Ελληνική γλώσσα και όχι απλώς στον αλλοδαπό¹²⁴)¹²⁵. Το να γνωρίζει ο κατηγορούμενος τα δικαιώματά του αποτελεί προαπαιτούμενο για την πληρέστερη ανάπτυξη της υπερασπιστικής του γραμμής.

Οι απόλυτες ακυρότητες του άρθρου 171 ΚΠοινΔ που αναφέρονται στην προδικασία πρέπει να προτείνονται μέχρι να γίνει αμετάκλητη η παραπομπή στο ακροατήριο διαφορετικά καλύπτονται (άρθρο 174 παρ. 1 ΚΠοινΔ).

Ε. Συγκριτική αποτίμηση σε σχέση με την Οδηγία 2012/13/ΕΕ.

Όσον αφορά το ελληνικό ποινικό-δικονομικό δίκαιο, αν και περιλαμβάνει διατάξεις που κατοχυρώνουν το δικαίωμα του υπόπτου/κατηγορουμένου στην ενημέρωση σχετικά με τα δικαιώματά του και τις κατηγορίες που τον βαρύνουν, όπως τα άρθρα 31, 101-105, 147, 171, 233,273, 308 και 447 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και στο Ν. 3251/2004 (άρθρο 15 παρ. 2: δικαίωμα συλληφθέντος με Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης να λάβει γνώση της δικογραφίας), τα οποία αναλύσαμε ανωτέρω εκτενώς, παρ' όλα αυτά παρουσιάζονται κάποιες σημαντικές και ουσιώδεις διαφοροποιήσεις συγκριτικά με την Οδηγία 2012/13/ΕΕ της 22^{ης} Μαΐου 2012.

Για παράδειγμα το δεύτερο δικαίωμα, δηλαδή το δικαίωμα παροχής νομικών συμβουλών δωρεάν και τις σχετικές προϋποθέσεις τέτοιας παροχής νομικών συμβουλών, στην Ελλάδα, δεν ισχύει σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας.

Επίσης σημαντική διαφοροποίηση παρατηρείται και όσον αφορά το δικαίωμα σιωπής του κατηγορουμένου/υπόπτου. Στην ελληνική νομοθεσία, το δικαίωμα σιωπής, και συνάμα το δικαίωμα μη κατάθεσης αυτοεπιβαρυντικών στοιχείων, δεν περιλαμβάνονται στις διατάξεις των άρθρων 96 επ. ΚΠοινΔ, οι οποίες αφορούν τα

¹²³ βλ. ΑΠ 105/96 ΠΧ ΜΗ 754

¹²⁴ βλ. ΑΠ 1142/2001 ΠΛογ 2001/2224

¹²⁵ βλ. Μ. Μαργαρίτης ο.π σελ. 349

δικαιώματα του κατηγορουμένου. Από την άλλη πλευρά όμως στο άρθρο 31 παρ. 2 ΚΠοινΔ προβλέπεται ότι ο ύποπτος, στο στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης μπορεί εν όλω ή εν μέρει να αρνηθεί την παροχή εξηγήσεων. Με το **άρθρο 3** της Οδηγίας, λοιπόν, καλύπτεται αυτό το «κενό» που έχει δημιουργηθεί και πλέον προβλέπεται ρητώς ότι τα κράτη – μέλη οφείλουν να ενημερώνουν τον ύποπτο και τον κατηγορούμενο για τα δικαιώματά του συμπεριλαμβανομένου και του δικαιώματος σιωπής σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας.

Διαφοροποίηση παρατηρείται, επιπλέον, όσον αφορά το **άρθρο 4** της Οδηγίας (Εγγραφο δικαιωμάτων κατά τη σύλληψη) βάσει του οποίου *«1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν την άμεση παροχή ενός εγγράφου δικαιωμάτων σε όποιον ύποπτο ή κατηγορούμενο συλλαμβάνεται ή κρατείται. Παρέχεται στον συλληφθέντα η δυνατότητα να διαβάσει το έγγραφο δικαιωμάτων και του επιτρέπεται να το διατηρεί στην κατοχή του καθ' όλη τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας του...»*. Βάσει του άρθρου αυτού, το οποίο αναλύσαμε ανωτέρω, τα κράτη- μέλη υποχρεούνται να ενημερώνουν τους υπόπτους ή κατηγορουμένους σχετικά με τα δικονομικά τους δικαιώματα, όταν συλλαμβάνονται, δηλαδή όταν υφίστανται στέρηση της ελευθερίας τους από τις αρμόδιες αρχές των κρατώ μελών, λόγω της ύπαρξη επαρκών ενδείξεων για την τέλεση αξιόποινης πράξης.

Στην ελληνική νομοθεσία, μέχρι σήμερα, δεν προβλέπεται τέτοιου είδους γραπτή ενημέρωση στον κατηγορούμενο ή ύποπτο για τα δικαιώματα του. Συγκεκριμένα στο άρθρο 103 ΚΠοινΔ αναφέρεται ότι *«...ο ανακριτής εξηγεί με σαφήνεια τα δικαιώματα του κατηγορουμένου...»* όμως δεν υποχρεούται να το πράξει εγγράφως. Αυτό που στην πράξη υφίσταται είναι ότι, αφού ο ανακριτής του εξηγήσει με σαφήνεια τα δικαιώματά του, συντάσσεται έκθεση, την οποία και υπογράφει ο κατηγορούμενος. Η έκθεση αυτή δεν περιέχει αναλυτικά τα δικαιώματα, αλλά αναφέρει μόνο τις διατάξεις βάσει των οποίων προστατεύονται.

Ο κατηγορούμενος, το μόνο που πληροφορείται εγγράφως είναι η κατηγορία που εκκρεμεί εις βάρος του, και αυτή, κυρίως στο στάδιο της ανάκρισης.¹²⁶

Επιπροσθέτως, από το συνδυασμό των άρθρων **3, 4 και 6 της Οδηγίας**, δίνεται η δυνατότητα και στον ύποπτο (δηλαδή στο πλαίσιο της προκαταρκτικής

¹²⁶ (βλ. ανωτέρω στο υπό V. Γ.1.1 β κεφάλαιο για την γραπτή διατύπωση της κατηγορίας).

εξετάσεως κατά το ελληνικό δίκαιο) να ενημερώνεται γραπτώς για την κατηγορία που εκκρεμεί σε βάρος του, γεγονός το οποίο δεν ισχύει μέχρι και σήμερα, στο ελληνικό δίκαιο. Πρακτικά, κατά το ελληνικό δίκαιο, στο πλαίσιο της προκαταρκτικής εξετάσεως, ο ύποπτος ενημερώνεται για την κατηγορία που εκκρεμεί σε βάρος του μόνο από το πως αυτή διατυπώνεται στη μήνυση.

VI. ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΚΖΗΤΟΥΜΕΝΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΛΛΗΨΗ ΤΟΥ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ ΕΕΣ.

1. Το δικαίωμα ενημέρωσης του εκζητούμενου όπως προσδιορίζεται στην απόφαση- πλαίσιο σχετικά με το ΕΕΣ και η αλλαγή που επέρχεται με την Οδηγία 2012/13/ΕΕ.

Στης 13^{ης} Ιουνίου 2002¹²⁷ εκδόθηκε η απόφαση- πλαίσιο σχετικά με το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ κρατών- μελών. Με την απόφαση- πλαίσιο αυτή επιχειρήθηκε αφενός η προώθηση της διακρατικής συνεργασίας των κρατών- μελών στο χώρο της ποινικής καταστολής¹²⁸ και αφετέρου η, για πρώτη φορά, εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης δικαστικών αποφάσεων στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία αποτελεί και τον «ακρογωνιαίο λίθο» της δικαστικής συνεργασίας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, με την ανωτέρω απόφαση- πλαίσιο, και θέτοντας ως στόχο την καταπολέμηση του εγκλήματος, προσπάθησε να εισάγει λιγότερο χρονοβόρες και πιο αποτελεσματικές διαδικασίες όσον αφορά την έκδοση και παράδοση εγκληματιών στους κόλπους της. Από την άλλη πλευρά όμως, ο μηχανισμός του Ευρωπαϊκού Εντάλματος σύλληψης, δε μπορούσε να αδιαφορήσει για τα ανθρώπινα δικαιώματα του εκζητούμενου προσώπου.¹²⁹

Όπως αναφέρει, όμως, και η Τσόλκα *«Η προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων του, τόσο κατά την έκδοση όσο και κατά την εκτέλεση του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, συγκαθορίζεται από πολλαπλούς και σύνθετους παράγοντες. Συναντάται με*

¹²⁷ Απόφαση πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ της 13^{ης} Ιουνίου 2002

¹²⁸ Βλ. Δ. Συμεωνίδη, Σ. Παύλου, Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, ΠoinXp ΝΣΤ/2006 σελ.193 επ.

¹²⁹ βλ. Δ. Μουζάκης, Το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, Νομική Βιβλιοθήκη 2009, σελ.353 και σελ.365.

κρίσιμες πολιτικές και νομοθετικές επιλογές σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Συνδέεται με το ζήτημα της νομικής φύσης του θεσμού. Διασταυρώνεται με τη θεσμική και κανονιστική διαπλοκή ευρωπαϊκής και εσωτερικής δικαιοταξίας. Συνέχεται άμεσα με τη γενικότερη παρατήρηση ότι η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν αρχίζει ούτε τελειώνει εντός της (εκάστοτε) εσωτερικής συνταγματικής τάξης, αλλά αναπτύσσεται στο πλαίσιο της τριμερούς διαλεκτικής σχέσης Συντάγματος/ΕΣΔΑ/ΣυνθΕΕ.»¹³⁰

Καταρχάς, λοιπόν, η ίδια η Επιτροπή στην πρότασή της για την έκδοση της απόφασης- πλαίσιο για το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης σημείωσε ότι *«κατά την έκδοση και εκτέλεση των ευρωπαϊκών ενταλμάτων σύλληψης, οι ευρωπαίοι δικαστές ασφαλώς δεσμεύονται πάντα από τους γενικούς κανόνες που αφορούν την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, και ειδικότερα την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών του 1950 και το Χάρτη των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης»*¹³¹ Εν συνεχεία στο άρθρο 1 παρ. 3 της απόφασης- πλαίσιο αναφέρεται ότι *«η απόφαση- πλαίσιο δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την τροποποίηση της υποχρέωσης σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των θεμελιωδών νομικών αρχών, όπως διατυπώνονται στο άρθρο 6 της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση.»*, ενώ στις υπ' αριθμ. 12 και 13 αιτιολογικές σκέψεις της υπογραμμίζονται ότι αφενός η απόφαση- πλαίσιο σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και τηρεί τις αρχές που αναγνωρίζονται στο άρθρο 6 της ΣυνθΕΕ και στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και αφετέρου ότι κανείς δεν μπορεί να απομακρυνθεί, να απελαθεί ή να εκδοθεί προς κράτος όπου διατρέχει σοβαρό κίνδυνο να του επιβληθεί η ποινή του θανάτου ή να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή άλλη απάνθρωπη ή εξευτελιστική ποινή ή μεταχείριση.

Βάσει των ανωτέρω, είναι προφανές ότι στην απόφαση- πλαίσιο δεν αναφέρεται ρητά πως η παραβίαση των δικαιωμάτων του εκζητούμενου προσώπου

¹³⁰ βλ. Ο. Τσόλκα, Ζητήματα εφαρμογής του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης υπό το πρίσμα της δικαστικής προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων, Επιμορφωτικό Σεμινάριο της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργών «Ευρωπαϊκή Σύμβαση Έκδοσης, Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, Σύμβαση δικαστικής συνδρομής», 25-26.10.2011.

¹³¹ βλ. Πρόταση Απόφασης- πλαίσιο του Συμβουλίου για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ κρατών- μελών COM (2001) 522 τελικό, Βρυξέλλες 19.09.2001 σελ.5

αποτελεί λόγο άρνησης εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, (άρθρα 4 και 5 της απόφασης- πλαίσιο), παρ' όλα αυτά όμως μια προσεκτικότερη ανάγνωση μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι λόγοι άρνησης του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης δεν απαριθμούνται περιοριστικά στην απόφαση – πλαίσιο και ότι επομένως ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων του καταζητούμενου προσώπου αποτελεί επιπλέον γενική προϋπόθεση για την εκτέλεση του εντάλματος.¹³² Στην υπ' αριθμ. 12, αιτιολογική σκέψη, όπως ήδη αναφέρθηκε, τονίζεται ότι η απόφαση-πλαίσιο *σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και τηρεί τις αρχές που αναγνωρίζονται στο άρθρο 6 της ΣυνθΕΕ και στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.*

Είναι λοιπόν σχεδόν προφανές ότι βασική προϋπόθεση για την εκτέλεση του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης είναι ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων του καταζητούμενου τόσο από το κράτος έκδοσης όσο και από το κράτος εκτέλεσης του Ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης. Επομένως βάσει των ανωτέρω η δικαστική αρχή εκτέλεση του εντάλματος μπορεί και υποχρεούται να αρνηθεί την εκτέλεση του εντάλματος σε περίπτωση επαπειλούμενης παραβίασης κάποιου δικαιώματος από αυτά που κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ στον ΧΘΔΕΕ ειδικότερα τώρα όπου όπως αναφέρει το άρθρο 6 παρ. 3 της ΣΕΕ¹³³, *«τα θεμελιώδη δικαιώματα όπως κατοχυρώνονται από την ΕΣΔΑ ...αποτελούν μέρος των γενικών αρχών του δικαίου της Ένωσης».*

Στο άρθρο 11 παρ. 1 της απόφασης- πλαίσιο αναφέρεται ότι *«όταν ένας καταζητούμενος συλλαμβάνεται, η αρμόδια δικαστική αρχή εκτέλεσης τον ενημερώνει σύμφωνα, με το εθνικό της δίκαιο, για την ύπαρξη και το περιεχόμενο του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης καθώς και για τη δυνατότητα που του παρέχεται να συγκατατεθεί στην παράδοση του στη δικαστική αρχή έκδοσης του εντάλματος.»* Ουσιαστικά, ο καταζητούμενος ενημερώνεται για τις κατηγορίες ή τις καταδικαστικές αποφάσεις που εκκρεμούν σε βάρος του και για τις οποίες ζητείται η έκδοση του και για το ότι του παρέχεται η δυνατότητα να συγκατατεθεί στην παράδοση του στη δικαστική αρχή.

¹³² βλ. Δ. Μουζάκη, ό.π σελ.361

¹³³ Όπως αυτό τροποποιήθηκε με τη Συνθήκη της Λισαβόνας.

Πλέον, βάσει του άρθρου 5 της Οδηγίας 2012/13/ΕΕ προβλέπεται ότι τα κράτη- μέλη διασφαλίζουν την άμεση παροχή σε όποιον συλλαμβάνεται για το σκοπό της εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης ενός κατάλληλου εγγράφου δικαιωμάτων με πληροφορίες για τα δικαιώματα του σύμφωνα με το δίκαιο εφαρμογής της απόφασης- πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ στο κράτος – μέλος της εκτέλεσης. Με το άρθρο αυτό είναι προφανές η ενημέρωση του καταζητούμενου διευρύνεται και περιλαμβάνει ένα σύνολο δικαιωμάτων όπως αυτά διασφαλίζονται στο κράτος εκτέλεσης. Ενδεικτικά σε αυτά περιλαμβάνονται το ότι ο καταζητούμενος μπορεί να λάβει βοήθεια από δικηγόρο, να λάβει υπηρεσίες διερμηνέα και μετάφραση εγγράφων, εάν δεν κατανοεί τη γλώσσα, να του παρασχεθεί ακρόαση αν δεν συμφωνεί να παραδοθεί κ.α

2. Το δικαίωμα ενημέρωσης του εκζητούμενου βάσει του ελληνικού νόμου ενσωμάτωσης της απόφασης –πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ.

Βάσει του άρθρου 15 παρ. 1 του νόμου 3251/2004 προβλέπεται ότι *«όταν ο εκζητούμενος συλλαμβάνεται βάσει του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης και οδηγείται χωρίς αναβολή στον εισαγγελέα εφετών, ο εισαγγελέας εφετών, αφού βεβαιώσει την ταυτότητά του, τον ενημερώνει για την ύπαρξη και το περιεχόμενο του εντάλματος, για το δικαίωμά του να προσφύγει στις υπηρεσίες νομικού παραστάτη και διερμηνέα, καθώς και για τη δυνατότητα που του παρέχεται να συγκατατεθεί στην προσαγωγή του στο κράτος έκδοσης του εντάλματος... Για την ανωτέρω ενημέρωση και τις σχετικές δηλώσεις του εκζητούμενου συντάσσεται έκθεση σύμφωνα με τους όρους των άρθρων 148 έως 153 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας».*

Από το νόμο επομένως απαιτείται η ειδική ενημέρωση του εκζητούμενου σχετικά με τις κατηγορίες δίωξης του και για κάποια δικαιώματα του, όπως αυτά θα αναφερθούν κατωτέρω. Επιπλέον, στην παράγραφο 2 ορίζεται ότι *«ο συλληφθείς δικαιούται ο ίδιος ή μέσω του συνηγόρου του να ζητήσει και να λάβει αντίγραφα όλων των εγγράφων με δική του δαπάνη»¹³⁴*. Η λήψη αντιγράφων των εγγράφων της δικογραφίας που έχει σχηματιστεί αποτελεί το σημαντικότερο ίσως δικαίωμα του εκζητούμενου για να κατανοήσει τι εκκρεμεί σε βάρος του.

¹³⁴ Η ίδια ρύθμιση προβλέπεται και στο άρθρο 447 του ΚΠοινΔ

Σύμφωνα και με το άρθρο 17 παρ.1 «ο εισαγγελέας εφετών ενημερώνει με σαφήνεια τον εκζητούμενο για τις συνέπειες της συγκατάθεσης προσαγωγής, της παραίτησης από τον κανόνα της ειδικότητας που αναφέρεται στο άρθρο 34 του παρόντος, καθώς και για το δικαίωμά του να παρίσταται με συνήγορο όπως και με διερμηνέα...». Όμως, όπως αναφέρει ο Μυλωνόπουλος «η απλή αυτή ενημέρωση δεν συνιστά εγγύηση», καθώς είναι δυνατό ο καταζητούμενος «στον οποίο ο εισαγγελέας εφετών ενημερώνει με σαφήνεια το δικαίωμά του να παρίσταται με διερμηνέα (πόση σαφήνεια χωρεί σε κάποιον που δεν έχει διερμηνέα;) να μην αντιληφθεί τη σημασία των τεκταινομένων και να μην έχει τη δυνατότητα να ασκήσει τα δικαιώματά του είτε από άγνοια είτε από φόβο. Γι' αυτό, η εγγύηση θα πρέπει να είναι πραγματική και ουσιαστική, πχ. παρουσία δικηγόρου, βεβαίωση του οικείου Δικηγορικού Συλλόγου κλπ.»¹³⁵. Στην απόφαση πλαίσιο στο άρθρο 11 παρ. 1 ορίζεται, κατά πιο συνοπτικό τρόπο από τα αντίστοιχα άρθρα του ν. 3251/2004 « όταν ένας καταζητούμενος συλλαμβάνεται, η αρμόδια δικαστική αρχή εκτέλεσης τον ενημερώνει, σύμφωνα με το εθνικό της δίκαιο, για την ύπαρξη και το περιεχόμενο του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης καθώς και για τη δυνατότητα που του παρέχεται να συγκατατεθεί στην παράδοσή του στη δικαστική αρχή έκδοσης του εντάλματος».

Το δικαίωμα πληροφόρησης στο ΕΕΣ, όπως αυτό παρουσιάζεται μέσα από το νόμο ενσωμάτωσης της απόφασης –πλαίσιο, αφορά κυρίως, την ενημέρωση του εκζητούμενου για την ύπαρξη και το περιεχόμενο του εντάλματος ,την πληροφόρηση σχετικά με το δικαίωμα του να προσφύγει σε νομικό παραστάτη και διερμηνέα και τη δυνατότητα του να συγκατατεθεί στην προσαγωγή του στο κράτος έκδοσης του εντάλματος.

Ωστόσο, ούτε στο νόμο ενσωμάτωσης, προβλέπεται ρητώς ρύθμιση βάσει της οποίας ο εκζητούμενος πρέπει να ενημερώνεται για το σύνολο των δικαιωμάτων του. Δεν προβλέπονται, επίσης, ρητά ρυθμίσεις για άτομα τα οποία βρίσκονται σε πλέον ευάλωτη θέση λόγω κάποιας αναπηρίας και στα οποία θα πρέπει να διατίθεται κάποια μέθοδος για τη διαβίβαση των πληροφοριών καθώς και κάποια διάταξης, η οποία να επιβάλλει την ενημέρωση του εκζητούμενου σχετικά με τις διατυπώσεις και

¹³⁵ Έκθεση Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής στο σχέδιο νόμου « Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης, τροποποίηση του ν. 2928/2001 για τις εγκληματικές οργανώσεις και άλλες διατάξεις», σελ. 6-7, σε www.hellenicparliament.gr

προθεσμίας άσκησης της εφέσεως¹³⁶, κατ' αναλογία όσων ορίζει το άρθρο 407 παρ. 1 ΚΠΔ¹³⁷.

Όπως, λοιπόν ήδη αναφέρθηκε, με το άρθρο 5 της Οδηγίας 2012/13/ΕΕ διευρύνεται το δικαίωμα ενημέρωσης του εκζητούμενου και προβλέπεται ότι τα κράτη – μέλη μέσω ενός εγγράφου δικαιωμάτων θα ενημερώνουν εγκαίρως τον εκζητούμενο για τα δικαιώματα του όπως αυτά ισχύουν στο κράτος εκτέλεσης, στο οποίο ουσιαστικά διεξάγεται και όλη η διαδικασία έκδοσης.

VII. ANTI EPIΛOΓOY

Όπως αναφέρθηκε και στην αρχή της παρούσας εργασίας, αφορμή για τη συγγραφή της αποτέλεσε η πρόσφατη Οδηγία 2012/13/ΕΕ της 22^{ης} Μαΐου 2012, η οποία αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου νομοθετικού πλαισίου με σκοπό την καθιέρωση ενός ελάχιστου συνόλου δικονομικών δικαιωμάτων στο χώρο του ποινικού δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Είναι λογικό ότι, από τη στιγμή που όλα τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν συνολογήσει αφενός στην ύπαρξη ενός «ενιαίου χώρου Δικαιοσύνης, Ελευθερίας και Ασφάλειας», και αφετέρου σε μια στενότερη συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις, έπρεπε να καθιερωθούν ελάχιστα πρότυπα προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως το δικαίωμα ενημέρωσης, με σκοπό να αποφευχθεί η ανάδειξη και η προστασία μόνο ζητημάτων ασφαλείας στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης εις βάρος των άλλων δύο συνιστωσών, ήτοι της Ελευθερίας και της Δικαιοσύνης.¹³⁸

Συνεπώς, λοιπόν, κάθε ανάλογη προσπάθεια, όπως αυτή που επιχειρείται με την Οδηγία 2012/13/ΕΕ της 22^{ης} Μαΐου 2012 αποτελεί πρόσφορο μέσο για την ενίσχυση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών- μελών και κατ' επέκταση της συνεργασίας.

¹³⁶ Βλ. Ε. Βασιλακάκη, 9+1 σκέψεις για το ευρωπαϊκό ένταλμα συλλήψεως, ΠοινΔικ 2/2006, σ. 208-209

¹³⁷ «1. Όταν απαγγελθεί η απόφαση, ο πρόεδρος ανακοινώνει σ' εκείνον που καταδικάστηκε ότι έχει το δικαίωμα να ασκήσει έφεση ή αναίρεση μέσα στη νόμιμη προθεσμία. Όσα χρειάζονται, ώστε να είναι έγκυρα και τυπικά δεκτά αυτά τα ένδικα μέσα, εξηγούνται με συντομία στον καταδικασμένο»

¹³⁸ βλ. Δ. Ζημιανίτη, ό.π σελ.94

Τέλος θα πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι για τη προάσπιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι απαραίτητη η συνύπαρξη των σχετικών διατάξεων του συνόλου των νομοθετικών κειμένων, δηλαδή του Συντάγματος, του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, της ΕΣΔΑ, της ΣΕΕ καθώς και των Οδηγιών, αφού επί της ουσίας όλα εξυπηρετούν τον ίδιο κοινό σκοπό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

(Ελληνόγλωσσα Συγγράμματα)

1. Ι. Ανδρουλάκης, Κριτήρια της Δίκαιης Ποινικής Δίκης, Εκδόσεις Π.Ν Σάκκουλα, Αθήνα 2000.
2. Ν. Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της Ποινικής Δίκης, Εκδόσεις Π.Ν Σακκουλα, 2012
3. Τζ. Ηλιοπούλου- Στράγγα «Η τριτενέργεια των Ατομικών και Κοινωνικών Δικαιωμάτων», Αντ Σάκκουλας, Αθήνα, 1990
4. Π. Ι. Κανελλόπουλος, Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 2003
5. Α. Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, Δεύτερη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1998.
6. Α. Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, Τρίτη έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 2007
7. Α. Κονταξής Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, 2006, σελ. 759
8. Α. Μαγγανάς Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Νομολογία και ερμηνευτικά σχόλια, 3^η Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011
9. Μ. Μαργαρίτης, Σχολιασμένος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2008
10. Δ. Μουζάκης, Το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, Νομική Βιβλιοθήκη, 2009
11. Α. Μπουρόπουλος, Ερμηνεία του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, Δεύτερη Έκδοση, Τόμος Α', 1957
12. Δ. Πρωτόπαπα, Το τεκμήριο της Αθωότητας του Κατηγορουμένου στην Ποινική Δίκη, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 2006

13. Δ. Σπινέλλης, Το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και η αντικατάσταση της διαδικασίας έκδοσης, Τιμητικός Τόμος για την Αλίκη Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Νομική Βιβλιοθήκη 2003
14. Α. Στάικος, Επίτομος Ερμηνεία Ελληνικής Ποινικής Δικονομίας, τεύχος Α., 1951-1955
15. Ο.Τσόλκα, Η αρχή «nemo tenetur se ipsum prodere/accusare» στην Ποινική Δίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2002.

(Ξενόγλωσσα Συγγράμματα)

1. Peter Van Dijk, Theory and Practice of the European Convention on Human Rights, Fourth Edition, Intersentia.

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

(ελληνόγλωσση)

1. Η. Αναγνωστόπουλος, Η παραβίαση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη ΠοινΧρ ΝΔ 2004/ 5, σελ. 5
2. Ε Βασιλακάκη, 9+1 σκέψεις για το ευρωπαϊκό ένταλμα συλλήψεως, ΠοινΔικ 2/2006, σ. 208-209
3. Σ. Δασκαλόπουλος, Η προκαταρκτική εξέταση και η άσκηση της ποινικής δίωξης κατά το ν. 3160/2003, ΠοινΧρ ΝΓ/2003 σελ. 1027
4. Σ. Δασκαλόπουλος , Προκαταρκτική Εξέταση: Παρόν και μέλλον μετά από οκτάχρονη εμπειρία εφαρμογής της νέας θεσμικής μορφής της, ΠοινΧρ ΞΑ/2011 σελ. 419
5. Δ. Ζημιανίτης, Νέες τάσεις της εντατικής δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις στον Ευρωπαϊκό χώρο Δικαιοσύνης, Ελευθερίας και Ασφάλειας, υπό το πρίσμα της Συνθήκης της Λισσαβόνας. Αναζητώντας μια νέα συνισταμένη; ΠοινΧρ Ξ/2010 σελ.89

6. Εισήγηση Τ. Καζή και Ι. Ηρειώτη, «Ο κατηγορούμενος ως Κεντρικό Πρόσωπο της Ποινικής Δίκης», Σεμινάρια Ποινικής Δικονομίας (2008-2009), Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, Αθήνα 2008.
7. Γ. Κτιστάκης Οι αποφάσεις ποινικού ενδιαφέροντος του ΕΔΔΑ έτους 2000, ΠοινΔικ 2001/773 επ., Εγκ ΕισΑΠ 2718/1999 Υπερ 2000/384.
8. Ι. Κυριτσάκη, Η πρακτική Εφαρμογή της αρχής αμοιβαίας αναγνώρισης στο πεδίο της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, ΠοινΔικ...
9. Τ. Μηνακάκη, Η Δίκαιη Δίκη κατά την ΕΣΔΑ. Σκέψεις με αφορμή τη Σχετική Νομολογία του Δικαστηρίου του Στρασβούργου και του Ελληνικού ΣτΕ, ΑρχείοΝ ΝΓ /2002 σελ. 12
10. Ν. Μπιτζιλέκης, Η ποινική προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ε.Ε και ειδικότερα το αδίκημα της κοινοτικής απάτης, ΠοινΧρ Ξ/2010 σελ.81
11. Ι. Ντογιάκος, Τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου στην Ποινική Δίκη, ΠοινΔικ 7/2007, σελ.902
12. Δ. Συμεωνίδης, Σ. Παύλου, Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, ΠοινΧρ ΝΣΤ/2006 σελ.193 επ.
13. Ο. Τσόλκα, Το δικαίωμα στη μη αυτοενοχοποίηση και το τεκμήριο αθωότητας, Ζητήματα Εφαρμογής τους υπό το πρίσμα της Νομολογίας του ΕυρΔΔΑ, ΠοινΧρ ΝΔ/2004, σελ. 97
14. Ο. Τσόλκα, Γενικό Εισαγωγικό Σημείωμα, Σημειώσεις Α' Εξαμήνου στο Μάθημα *Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο. Βασικές έννοιες* του Τμήματος Δίκαιο και Ευρωπαϊκή Ένωση (κατεύθυνση ποινικό δίκαιο και θεωρία του δικαίου)
15. Ο. Τσόλκα, Ζητήματα εφαρμογής του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης υπό το πρίσμα της δικαστικής προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων, Επιμορφωτικό Σεμινάριο της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργιών «Ευρωπαϊκή Σύμβαση Έκδοσης, Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, Σύμβαση δικαστικής συνδρομής», 25-26.10.2011.
16. Ε.Φυτράκης, Το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης σε εφαρμογή: Νέες εξελίξεις, νέες ανησυχίες ΠοινΔικ 2006 σελ. 214επ
17. Α. Χουλιάρης, Οι γενικές απαιτήσεις του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ στην ποινική Διαδικασία ,Δικαιώματα του Ανθρώπου Νο 37/2008 σελ 88

(Ξενογλώσση)

1. Martin Kuijer, The accession of the European Union to the ECHR: A gift for the ECHR's 60 th Anniversary or an unwelcome intruder at the party.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

www.dsnet.gr

www.hellenicparliament.gr

www.hudoc.echr.coe.int